

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ROMANISTIKU
KATEDRA ZA ITALIJANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

ITALO SVEVO OD ALFONSA NITTIJA DO STAROG ZENA

Završni magistarski rad

Kandidat: Nejra Hoti

Mentor: prof. dr. Mirza Mejdanija

Sarajevo, septembar 2020.

SAŽETAK

Usljed promjena u društvu druge polovine 19. stoljeća, dolazi do nastanka nove književne epohe unutar književnosti, nazvane dekadentizam, koja već nazivom anticipira na potencijalne teme kojima će se baviti. U ovoj epohi, Svevo, D'Annunzio, Pascoli i Pirandello kreiraju svoje književne figure putem kojih će pokazati izopćenost iz društva i marginalizaciju intelektualaca. Italo Svevo kreira karakterističnu figuru neprilagođenog junaka, koju će razvijati kroz četiri romana. Koristeći se komparativnom i deskriptivnom metodom, a zatim i teorijom, definicijom, indukcijom i sintezom, detaljno ćemo prikazati i analizirati Svevove protagoniste, te ćemo na kraju rada potvrditi hipotezu iz uvoda, ali i afirmisati ideju da Svevov lik evoluiru.

Ključne riječi: dekadentizam, Italo Svevo, neprilagođeni junak, bolest, zdravlje.

UVOD

U drugoj polovini 19. stoljeća dolazi do promjena unutar društva, koje će naznačiti već postojeću deklasaciju društva, a umjetnike i intelektualce će smjestiti na margine društva i tako ih izopćiti iz već utvrđenih normi, pravila, navika i *modus operandi*¹ buržuskog društva koje je apsolutno kristalizirano, te nema svijest o značaju umjetnosti, književnosti, morala i globalnih fenomena. U takvom društvu, Verlaine pojam "dekadentno" uvodi pišući svoju poeziju, a zatim se počinje štampati i časopis pod nazivom "Dekadencija". U Italiji ovakvo stanje prilično utječe na književnost, pa, shodno tome, započinje nova epoha italijanske književnosti: dekadentizam. Najznačajniji pisci ove epohe su Italo Svevo, Luigi Pirandello, Giovanni Pascoli i Gabriele d'Annunzio. Ovi autori kreiraju književne figure: neprilagođeni junak, nadčovjek, dječčić, prokleti pjesnik, fatalna žena i esteta, putem kojih će prikazati neprilagođenost italijanskih intelektualaca u novom društvenom poretku. Ovaj rad za cilj ima detaljno prikazati četiri romana Itala Sveva, te u njima obraditi figuru Svevovog junaka: neprilagođenog junaka. U prvom poglavlju: *Dekadentizam* namjeravamo objasniti karakteristike poetike dekadentizma i njegove najvažnije ideje. Zatim, u poglavlju: *Italo Svevo* namjeravamo govoriti o osnovnim podacima o Svevovom životu i stvaralaštvu. U poglavlju: *Italo Svevo i njegova književna figura* ćemo detaljno predstaviti protagoniste četiri Svevova romana. U podnaslovima ovog poglavlja ćemo govoriti o Alfonsu Nittiju, Emiliju Brentaniju, Zenu Cosiniju, te starom Zenu. Počevši od kratkog prikaza romana, govorit ćemo o protagonistu, njegovom položaju u društvu, bolesti, razvoju svijesti, rivalima protagoniste, voljenoj ženi, pisanju, nedostatku očinske figure, te ćemo svaki podnaslov ekskurzivno završiti autobiografskim elementima koje možemo pronaći u djelu. U posljednjem poglavlju: *Usporedba Svevovih junaka* ćemo usporediti Svevove protagoniste, te pronaći sličnosti i razlike između Alfonsa, Emilija, Zena i starog Zena.

Primarni korpus za rad predstavljaju romani Itala Sveva, dok ostatak literature sačinjavaju monografije, članci, dnevnici, analitički prikazi i djela, kako književna, tako i naučna, na koja smo se referirali tokom izrade rada. Što se tiče metodologije, bitno je reći da se radi o kvalitativnoj metodologiji, te da smo primarno koristili deskriptivnu i komparativnu metodu. Također, koristili smo se teorijom i definicijom, te smo indukcijom i sintezom postigli jedinstvo sadržaja i predložili cjelovite ideje unutar rada, proizašle iz samog naslova. Nadalje, hipoteza kojom ćemo se baviti u radu jeste sljedeća: Lik Itala Sveva prolazi kroz evoluciju i stiže od naturalizma do sabranosti.

---

¹ Djelovanje.

Hipotezu ćemo, na kraju rada, afirmirati, referirajući se na sav predstavljeni materijal unutar rada.
Svi prevodi sa stranih jezika su naši.

1. DEKADENTIZAM

Početak osamdesetih i devedesetih godina 19. stoljeća, u Francuskoj se osjećalo raspoloženje koje karakteriše propadanje i kraj jedne civilizacije, te epohalna promjena. Pjesnici su izražavali gubitak savjesti i krizu vrijednosti, poremećene najezdom pozitivizma, industrijskom revolucijom i progresivnim oslobađanjem imperijalizma. U takvom ambijentu, čovjek se osjeća marginalizirano i otuđeno od vremena i društva kojem pripada. Kad je riječ o društvenom poretku, može se reći da buržoazija preuzima dominaciju unutar društva, stekavši bogatstvo u dogovoru s vladajućim suverenima. Ova klasa vodi komforan, naizgled ugodan život osiguran bogatstvom, dok je, s druge strane, neosjetljiva prema društvenim pitanjima, vrijednostima i globalnom značaju fenomena:

Buržujsko 'ja' – koje je smatrano kompaktnim protagonistom misli i djelovanja, organizatorom jedinstva svijeta - iznenada shvata da ni ono samo ne predstavlja jednu cjelinu, već podijeljenu mnogostrukost koja je u blagom konfliktu i samim tim se i buržujско društvo čini napadnutim ovom neizlječivom krizom identiteta.²

U takvom periodu, intelektualac kao protivnik popularističke krize počinje traganje za individualizmom, zatvara se u sebe, izbjegavajući suočavanje sa sivilom stvarnosti. Početkom 20. stoljeća, pisci padaju u krizu vidjevši kako njihovi ciljevi da vjerodostojno prikažu realnost i svakodnevicu propadaju. Stoga, osjećaju se izopćenim iz kristalizovanog društva, te tako postaju žrtve, gubeći povjerenje u razum i svijest. Dekadentizam je književna epoha koja se razvila u drugoj polovini 19. stoljeća, dok sam termin "dekadentno" po prvi put spominje Paul Verlaine u svojoj poeziji *Langueur*.³ Svijest o dekadentnom društvu doživljava ekspanziju i na periodična izdanja, tako da se 1886. osniva časopis *Le Décadent*. Ovaj termin se prvobitno koristio da označi mlade pjesnike koji su živjeli izvan normi i ustaljenih pravila, prezirući napredak znanosti i tehnologije. Kasnije, svoj prezir usmjeravaju na tehnološki razvoj tokom kojeg se intelektualci apsolutno otuđuju, tako da ovi "prokleti pjesnici" sami sebe nazivaju dekadentnim, smatrajući se spiritualno superiornima, budući da su bili sposobni percipirati i razumjeti znakove rafinirane i intelektualne elegancije "opadanja" u odnosu na ono što je shvaćeno kao ustaljeno i vrijedno. Dekadentizam se definiše i na sljedeći način: *U prvom trenutku, više ili manje estetskom, dekadentizam predlaže*

---

2 Mejdanija, Mirza (2015), *Italo Svevo i psihoanaliza*, Filozofski fakultet u Sarajevu, str. 106., dostupno na Ebsco bazi: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=fd11fea2-a8ae-40c8-9616-1aaa2afac9bc%40pdc-v-sessmgr01>, sajt posjećen: 31. 1. 2020.

3 Verlaine, Paul (1968), *Jadis et naguère*, Paris: Le Livre de poche., str. 92.

*umjetnost kao privilegovanu formu spoznaje u sukobima sa bilo kojim oblikom spoznajne forme.*⁴ U Italiji dekadentizam postaje zasebna književna epoha koja se može podijeliti na dvije faze. U prvoj fazi pišu D'Annunzio, Pascoli i Fogazzaro, pokušavajući da stvore dekadentni mit. U drugoj fazi pišu Pirandello, Svevo i Borgese, oslanjajući se ponajviše na svijest, krize i slabosti. Centralna tema dekadentizma je *disprezzo per la borghesia*⁵, koju autori permanentno provlače kroz svoja djela putem svojih književnih figura. U dekadentizmu vlada opći ukus za perverziju, sadizam, mazohizam i metafiziku, u nastojanju da se otkrije ono što je *al di là*⁶. Također, fenomeni interesovanja dekadentističkih autora su smrt, halucinacije, san, noćne more, a ponajviše svijest i bolest. Da bi putem iracionalnog misticizma došli do spoznaje, koriste se neprirodnim, privilegovanim stanjima koja im omogućavaju ekstazu. Takva stanja mogu biti prirodna, u koja uključujemo san i noćne more, te neprirodna, ona koja su izazvana alkoholom, drogom i opijatima. U ovom periodu se mijenja percepcija "bolesti", tako da dekadentistički pisci vlastitim iskustvima i pisanjem prikazuju svoju "bolest" koja kasnije kontaminira društvo, koje je, prema njihovom mišljenju, bolesno i iskvareno. Najznačajniji autori dekadentizma su: Italo Svevo, Luigi Pirandello, Giovanni Pascoli i Gabriele D'Annunzio. Ovi književnici duh dekadentizma izražavaju putem svojih književnih figura: neprilagođeni junak, nadčovjek, dječčić, prokleti pjesnik, fatalna žena i esteta.

---

4 *Decadentismo*, dostupno na Enciclopedia Treccani:

http://www.treccani.it/enciclopedia/decadentismo_%28Enciclopedia-del-Novecento%29/, sajt posjećen: 20. 1. 2020.

5 Prezir prema buržujskoj klasi.

6 S "druge strane".

2. ITALO SVEVO

Italo Svevo je pseudonim Arona Hectors Schmitza, *za kojeg se čini da ujedinjuje italijansku sa germanskom rasom.*⁷ Svevo je porijeklom Jevrej, te ovakvim pseudonimom pokušava izraziti svoju naklonost italijanskoj naciji, a ujedno i očevo austrijsko porijeklo. Njegov otac Francesco je bio trgovac, a majka Allegra Moravia Jevrejka frivolnog porijekla. On je peto od osmero djece, te s braćom pohađa izraelsku školu u Trstu. U dvanaestoj godini s braćom odlazi na studije da bi postao trgovac, gdje, čitajući njemačke pisce i filozofe, te Shakespearea, počinje formiranje njegovog književnog ukusa. Zbog finansijske krize je bio prisiljen da odustane od studija, te dobija posao u banci, tako da je *život Itala Sveva u banci pažljivo opisan u jednom dijelu njegovog prvog romana Jedan život iz 1887.*⁸ Nadalje, kako nam hronološki navode podaci iz *Muzeja Svevo i Joyce*, prvi književni posao je imao u časopisu *L'indipendente*, pišući kritike, postavši eminentan kritičar u malom gradskom ambijentu. Nakon nekoliko godina, sprijateljio se sa slikarom Umbertom Verudom, *čija će ga jaka antikomformistička ličnost inspirisati za ličnost Stefana Ballija u romanu "Senilnost".*⁹ 1895. godine je oženio Liviju Veneziani, kćerku trgovca mornarskim bojama, s kojom je imao kćerku Letiziu. 1898. godine objavljuje roman *Senilnost*. 1907. godine je upoznao irskog pisca Jamesa Joycea, koji ga je podučio engleskom jeziku. Ubrzo se između dva pisca rađa snažno prijateljstvo, koje će na obojicu ostaviti jak utjecaj u pogledu književnog stvaranja. 1908. godine dolazi u dodir sa psihoanalitičkim studijama, a osobito s djelima Sigmunda Freuda, a zatim i djelima Wilhelma Stekela, Edoarda Weissa i Renèa A. Spita, čiji će se utjecaj ponajviše vidjeti u djelu *Zenova svijest*, koji počinje pisati 1919., a objavljuje ga 1923. Da bi završio pripovijedanje o starom Zenu, 1928. objavljuje svoj nedovršeni roman *Starac*. Svevo umire 23. septembra 1928. u gradu Motta di Livenza, od posljedica automobilske nesreće koje su pogoršale njegovo već narušeno zdravstveno stanje srčanog bolesnika. Osim njegova četiri najpoznatija romana, Svevo je pisao i mnogobrojne priče, eseje i pozorišne komade.

---

⁷ *Vita e opere di Italo Svevo, riassunto*, dostupno na Studenti.it:

<https://doc.studenti.it/riassunto/letteratura/vita-opere-italo-svevo.html>, sajt posjećen: 20. 1. 2020.

⁸ *Italo Svevo – vita*, dostupno na Museo Sveviano: <http://www.museosveviano.it/ar/italo-svevo-la-vita/>, sajt posjećen: 5. 2. 2020.

⁹ Idem.

3. ITALO SVEVO I NJEGOVA KNJIŽEVNA FIGURA

Kao i ostali dekadentistički pisci, Svevo kreira književnu figuru koja će stigmatizirati njegovo romaneskno stvaranje: figuru neprilagođenog junaka koja će tokom njegova tri romana, uz posljednje bilješke o životu starog Zena, evoluirati, prelazeći put od pesimizma do optimizma, od bolesti do zdravlja, od fatalnosti do *ratia*, te od inercije do želje za borbom. Neprilagođeni junak je protagonist svih Svevovih romana, a ujedno i *jedna od ključnih figura romana iz 18. / 19. stoljeća. Protagonista više nije heroj koji utjelovljuje figuru Oca, već antiheroj, slab i bolestan koji može samo nositi masku, preodređenu da padne.*¹⁰

Tokom stvaranja književne figure neprilagođenog junaka, na Sveva je utjecala i tadašnja društveno-politička situacija u Trstu. Period neposredno prije Prvog svjetskog rata je označen kao eskalacija društvenih tenzija i agitacija, a Trst je, iako dijelom Austro-Ugarskog carstva, uz svoj vlastiti karakter činio sastavnicu krize velikog evropskog ustroja. Pred sami kraj Carstva, u buržujskom društvu izbija klasna kriza, a početak Prvog svjetskog rata dodatno komeša već narušenu ravnotežu unutar klasnog režima. Deklasaciju unutar italijanskog društva je osjetio i sam Svevo, provodeći slobodno vrijeme u gradskoj biblioteci, čitajući italijanske klasike, Balzaca, Shakespearea i Zolu, od kojih su posljednja dva pisca prilično utjecala na njegovu inspiraciju pri kreiranju književne figure neprilagođenog junaka. Budući da se u Shakespeareovim tragedijama *Hamlet* i *Kralj Lir* dosta polemizira o figuri oca, *koja će uvijek biti uznemirujuća figura za Hektora*¹¹, sasvim je jasna veza između Shakespearea i Svevove očinske figure koja se proteže u sva četiri romana. Bitno je spomenuti da Hamlet u pojedinim crtama anticipira osobine Svevovog neprilagođenog junaka. Osim toga, *Svevo se uvijek prepuštao čitanju velikih književnih imena, modernih naučnika i filozofa, među kojima su Schopenhauer, Darwin, Nietzsche, Freud, Tchečov, Marx, Dostoevsky, te velikih francuskih romanopisaca, kao što su Zola, Balzac i Flaubert.*¹²

Od navedenih pisaca, na Sveva su najveći utjecaj imali Schopenhauer i Darwin, čije teorije prepoznajemo u karakternim crtama Svevovih likova između protagoniste, neprilagođenog junaka i njegovog superiornog rivala, kao "posmatrača" i "borca", te Darwinove podjele životinja na predatore, one jake i na plijen, one slabe, što će se analogno prenijeti i na junake Svevovih romana. Svevo se u poznijim godinama upoznaje i sa psihonanalitičarima i njihovim djelima, od kojih će

---

10 Mejdanija, Mirza (2013), *Italo Svevo dal naturalismo all'invito al raccoglimento*, Anno VII., Numero 21., Mediterranea, Trieste, str. 7.

11 Idem.

12 Castelan, Ivan Carlos (2015), *Ambiguidade e ironia na narrativa do romance a consciencia de Zeno, de Italo Svevo*, Revista UNIFAMMA, Vol. 14, Issue 1., str. 41., dostupno na Ebsco bazi:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=12&sid=a0f4e81b-9297-4b62-b6a4-f2458b0760d1%40sdc-v-sessmgr03>, sajt posjećen: 15. 2. 2020.

najveći odjek u njegovim romanima imati Freud, uz prikaze psihoanalize kao terapije, lapsusa i konverzije simptomatičkih akcija, tako da se bolest može koristiti kao alibi. S druge strane, iako Svevo prilikom pisanja prvog romana nije poznao psihoanalitička djela, kasnije analize su pronašle sličnost između terapija koje je Stekel koristio i nekih odjeka u Svevovim djelima. Također, postoje svojevrsne aluzije na Stekela i u četvrtom poglavlju *Zenove svijesti*, kad doktor Coprosich koristi pijavice da bi izliječio starog Silvu, što je bila terapija koju je *Stekel*¹³ koristio u svojim terapijskim seansama.

Dakle, Svevovi neprilagođeni junaci pribjegavaju bolesti kao alibiju i izgovoru za svoju nesposobnost, pesimizam i kukavičluk, u čemu im pomažu uzorci iz vlastitih organizama da bi kreirali anamnezu koja će im istovremeno biti i bolest i zdravlje, koristeći se mnogobrojnim lažima i cinizmom da bi prekrili vlastite nedostatke. U nastavku ćemo individualno analizirati i usporediti četiri Svevova junaka: Alfonsa Nittija, Emilija Brentanija, Zena Cosinija, te starog Zena.

---

13 Austrijski psiholog i ljekar, Freudov sljedbenik. Podatke o metodama liječenja koje je primjenjivao pronalazimo u djelu: Stekel, Wilhelm (1999), *Psychoanalysis and Suggestion Therapy*, 11 New Fetter Lane, London, dostupno na: https://books.google.ba/books/about/Psychoanalysis_and_Suggestion_Therapy.html?id=9DEmHMVmyL8C&printsec=frontcover&source=kp_read_button&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, sajt posjećen: 18. 2. 2020.

3. 1. ALFONSO NITTI

1892. godine Svevo počinje pisati svoj prvi roman, te ga iste godine objavljuje o svom trošku, iako je objava datirana na 1893. godinu. Djelo je primarno imalo naslov *Neprilagođeni junak*, što bi već na prvi pogled anticipiralo karakteristike protagoniste i samu radnju romana. Zbog sugerisanja urednika, Svevo mijenja naslov romana u *Jedan život*. Roman je prošao neopaženo, uz samo jednu recenziju u časopisu i poneki članak u štampi.

Protagonista romana je Alfonso Nitti. Alfonso je seoski mladić koji dolaziti raditi u grad. Njegovo materijalno stanje je prilično loše, ali ga to ne sprječava da bude izuzetno obrazovan, inteligentan i darovit za pisanje i analizu pročitanih djela. Pri dolasku u grad, jedina bitna osoba u njegovom životu je njegova majka. Alfonsov otac je umro, u naslijeđe ostavivši samo trošnu kuću na selu, a Alfonso se na selo se namjerava vratiti pod jednim uslovom: *U domovinu će se vratiti bogat ili se neće vratiti nikad više.*¹⁴ Roman se sastoji od 20 poglavlja. Prvih devet poglavlja govori o sivilu i tjeskobnoj atmosferi u banci, a sljedećih šest opisuje Alfonsovu ljubavnu vezu sa vlasnikovom kćerkom, uz ponovno opisivanje atmosfere u banci. Preostala poglavlja govore o doživljajima Mallerovih i Lanuccijevih, o Alfonsovim kogitacijama, bijegu na selo, smrti majke, te ponovnom vraćanju u grad. Roman završava Alfonsovim samoubistvom, a centralni događaj romana je osvajanje Annette i početak ljubavnog zanosa. Alfonso u gradu iznajmljuje sobu kod majčine poznanice, a vremenom postaje ravnopravan član porodice kojeg Lanuccijevi poštuju zbog njegove inteligencije i obrazovanja. Porodicu Lannuci, sitnu buržoaziju koja još uvijek vodi računa o moralnim pitanjima, nametnutnim društvenim položajem i potrebom, čine otac, majka Lucinda, prototip žene sitnog buržoazijskog društva, kćerka Lucia, te sin Gustavo koji je prilično povodljiv i impulsivan, ali koji ne želi raditi i zarađivati za porodicu. S druge strane, porodica Maller pripada višem buržoazijskom sloju, zahvaljujući bogatstvu. Porodicu Maller, lišenu moralnih vrijednosti koje Lanuccijevi njeguju zbog potrebe, čine otac, ujedno vlasnik banke, njegova ljubavnica Francesca, kćerka Annetta i sin Federico. Između ove dvije porodice, ujedno i klase, ravnoteža je sam Alfonso. Roman počinje i završava epistolama, dajući mu određenu strukturu. Iako sveznajući, ali vanjski autor, u ovom romanu djeluje kao antagonista u odnosima s Alfonsom, naglašavajući sve njegove laži, slabosti i obmane.

Radnja počinje Alfonsovim dolaskom u grad i pronalaskom posla u banci. Iako je posao bio lak, a plata prilično dobra, Alfonso već u prvom pismu majci, kojim se roman otvara, nagovještava svoje

---

14 Svevo, Italo (1989), *Una vita*, Bombiani, Milano, str. 23.

loše stanje: *Mama, ne vjeruj da je ovdje toliko loše; ja sam onaj kojem je loše!*¹⁵, a zatim kaže: *Moja plata je zavidna i trebam priznati da je ne zaslužujem.*¹⁶ Već tokom prvih dana posla je nailazio na prezir i kritike nadležnih, iako je bio obrazovaniji i inteligentniji od njih, tako da je njegovo stanje dodatno pogoršavala bahatost kolega: *Moje bolove mnogo uvećava oholost mojih kolega i mojih nadležnih. Možda me posmatraju s visine zato što sam obučen lošije od njih... Glupani. Kad bi mi u ruku dali latinski klasik, prokomentarisao bih ga čitavog dok mu oni ne znaju ni ime.*¹⁷ Iako je obavljao prilično lak posao, koji se sastojao u iščitavanju i prepisivanju pisama, snalazio se jako loše, često je griješio i dobijao ukore od nadležnih. Mnogo se trudio *ali Alfonso nije znao pisati brzo. Bilo je potrebno da više puta pročita prije nego bi znao prepisati rečenicu. Čak i kad bi uspio usmjeriti svoju pažnju na posao, nije znao mahinalno kopirati kao Miceni.*¹⁸ Uskoro, kao i svi uposlenici banke, dobija priliku da posjeti dom gospodina Mallera. Lijepo obučen, veseo i počašćen, dvadesetdvogodišnji Alfonso je mislio da mu se *odlaskom kod Mallera ostvaruje san.*¹⁹ Međutim, tamo ga dočekuje skupina bahatih kolega, vlasnik banke i njegova ohola kćerka Annetta. Ova posjeta je, također, bila značajna i zbog njegovog prvog susreta s rivalom: advokatom Macariom, Annettinim rođakom, a *već na prvi pogled je znao koliko loše je obučen; usporedba s Macariom mu je to dala na znanje.*²⁰ U ovom trenutku počinje influens osjećanja koje se prema rivalima kreiraju u svim Svevovim romanima: inferiornost i ljubomora. U početku, Alfonsu ove osjećaje prouzrokuje samo Macarijevo pristustvo, pored kojeg se on uvijek osjećao kao nebitni dječčić kojeg niko ne sluša i koji nema ništa za reći. Zavidio mu je na fizičkom izgledu, na skupoj odjeći, na bogatstvu, a, prije svega, na smjelosti, hrabrosti i odvažnosti, koje on nije posjedovao. U Macarijevom prisustvu, niko ga nije slušao, on bi mu se smijao svaki put kad bi nešto rekao, tako da je njegova najživlja želja bila da ode. Njegove riječi su se gubile u stropu frigidne vile porodice Maller, i *bilo mu je teško zamisliti ljubav u onim hladnim sobama, čuvanim za luksuz, u kojima se, većinom, ne boravi...*²¹ Tokom prve posjete Mallerovima, Annetta mu nije uputila ni riječ, dok su on i njegove kolege ostali zadivljeni njenom ljepotom. Tokom sljedećih posjeta, počinje razgovarati s njom, a njihovi susreti se nadalje odvijaju srijedom naveče, osnivanjem svojevrsnog čitalačkog kluba. Zatim, Alfonso i Annetta dolaze na ideju da zajedno napišu roman, što je ideja koja se pojavljuje u svim Svevovim romanima, budući da svaki protagonista piše ili roman ili dnevnik. Pisanje traje mjesecima, bez egzaktnog oblika i strukture. U ovom periodu, Alfonso se zaljubljuje u

---

15 Ivi., str. 6.

16 Ivi., str. 7.

17 Ivi., str. 8.

18 Ivi., str. 17.

19 Ivi., str. 33.

20 Ivi., str. 49.

21 Ivi., str. 148.

Annettu te tako započinje njihova tajanstvena avantura, a žena poprima obličje grala, željenog predmeta koji se, također, pojavljuje u svakom romanu. S druge strane ogledala, Alfonso počinje poučavati Luciju, u čemu nije bio uspješan, budući da ona nije bila zainteresovana za učenje. Iako je pisanjem i sanjarenjem sebi obezbjeđivao neznatnu dozu hrabrosti koja je nedostajala u praksi, ni u pisanju nije bio toliko dobar:

Vidjevši da je rezultat njegovih napora kompletno bio sažetak u dvije ili tri stranice predgovora gdje je obećavao da će ih završiti ili pokušati, ali gdje ništa nije bilo urađeno ili pokušano, obuzelo ga je veliko obeshrabrenje.²²

Vremenom, njegova tajna veza s Annettom postaje sve turbulentnija, popraćena njenom bahatošću i njegovim strahom. Iako bi društvo od ovakvog lika očekivalo da oženi Annettu nakon što ju je posjedovao, Alfonso se prikazuje kao čovjek potpuno lišen odgovornosti i nagona da posjedovana žena bude njegova zvanično, ispravno i bez sakrivanja, šokiran jer se to od njega uopće i očekuje. Na koncu, pod izgovorom da mu je majka bolesna, osjećajući prijetnju da bi Macario mogao zauzeti njegovo mjesto, te da je gospodin Maller saznao za njihovu vezu, bježi u svoje selo. Annetta ga nehajno ostavlja, poslavši mu poruku preko Francesce, budući da joj nije potreban muškarac kao osiguranje materijalnog stanja. Uskoro, njene zaruke s Macarijem su ozvaničene, te možemo percipirati njenu vezu s Alfonsom isključivo kao hir i zabavu. S druge strane, Lucia je prisiljena da se uda da bi s leđa svoje porodice skinula teret jednih gladnih usta, te da bi svoju vanbračnu trudnoću legitimisala brakom, shodno moralnim uvjerenjima. Kao legitiman član porodice Lanucci, Alfonso svoju ušteđevinu daje Luciji, kako bi mogla obezbijediti miraz potencijalnom suprugu, kojeg zanima samo novac. Ustvari:

Alfonsovo ponašanje je trajna oscilacija između odbijanja buržujске ideologije i želje da se uklopi, da postane kao ostali, prevazilazeći svoju nesposobnost. I upravo između ove dvije granice, između smisla o superiornosti i inferiornosti se odvija zaplet romana.²³

I dok mu porodica Lanucci pokazuje veliku zahvalnost i poštovanje, Mallerovi ga, kao inferiornog zaposlenika, tlače, ignorišu i mijenjaju mu radno mjesto, na kojem se snalazi još gore nego prije. Koristeći izgovor da mu je majka bolesna da bi pobjegao od Mallerovih i Macarija, saznaje da je njegova majka uistinu jako bolesna, te da bi mogla umrijeti vrlo brzo. Nakon majčine smrti, i

---

22 Ivi., str. 115.

23 Mejdaniya, Mirza (2013), op. cit., str. 35.

Alfonso se razbolio, te je danima patio od jake groznice koja mu je snove bojala još tamnijim crtama nego prije. Nakon oporavka, sa sela se vraća se u grad, nadležni ga prebacuju na novo radno mjesto, beznačajnije od prethodnog, a uz to je, izgubivši Annettinu ljubav, sada mislio da je čak mrzi. U jednom kratkotrajnom naletu hrabrosti, Alfonso odlazi kod gospodina Mallera da bi saznao zbog čega je premješten na drugo radno mjesto. I ovo je jedan od rijetkih trenutaka u kojima je Alfonso pokazao hrabrost. Vrhunac romana se aktualizira u trenutku kad Francescinom intervencijom Annetti šalje pismo kako bi ugovorio posljednji susret. Umjesto Annette, zatiče njenog brata Federica s kojim treba imati dvoboj. Budući da je svjestan njegove smjelosti, snage i naprasitog karaktera, shvata da mu ne preostaje ništa drugo nego samoubistvo. Nakon što je posmatrao groblje i shvatio da je mir moguće ostvariti samo na tom mjestu, Alfonsove posljednje misli bivaju usmjerene na ideju o životu i smrti:

Nikad nije razmišljao o samoubistvu. Sad ga je prihvatao nemiran, ali sretan. Spas! Sjetio se da je sve do nedavno mislio drugačije i želio se smiriti, vidjeti da li je taj sretni osjećaj koji ga je vukao ka smrti produkt groznice koja bi ga mogla obuzeti. Ne! Razmišljao je mirno! U um su mu nadolazili svi argumenti protiv samoubistva, od onih moralnih, od propovjedničkih do onih argumenata modernijih filozofa; nasmijavali su ga! To nisu bili argumenti, nego želje, želja za životom. Međutim, on se osjećao nesposobnim za život. Nešto što je često beskorisno pokušavao razumjeti je shvatao kao bolno, nepodnošljivo. Nije znao voljeti niti uživati; u najboljim okolnostima je patio više nego u onim najbolnijim. Napuštao ih je bez žaljenja. To je bio put da postane superioran sumnjama i mržnji. To je bilo odricanje koje je sanjao. Bilo je potrebno uništiti onaj organizam koji nije poznavao mir; živ bi ga i dalje tjerao u borbu zato što je načinjen za taj cilj.²⁴

Alfonsov život je završio samoubistvom. Gustavo Lanucci ga je pronašao mrtvog u sobi, sumnjajući na samoubistvo zbog jakog mirisa plina koji se izdašno osjećao u sobi. Roman završava epistulom, kako je i počeo, nakon što zaposlenici banke Maller njegovom tutoru šalju obavijest da je počinio samoubistvo.

Na koncu, možemo reći da je Alfonso Nitti bio sanjar koji je samo u megalomanskim snovima imao hrabrosti za ostvarenje svih želja i namjera. Nije imao hrabrosti čak ni da izloži svoja razmišljanja, pribojavajući se kritike i podsmijeha kolega iz banke, a osobito Macarijevog podsmijeha, kojeg je, iako mu je bio rival, ponekad smatrao uzorom i pouzdanikom, tako da ga je često pitao za savjet. U biti, Macariju nije ni bilo teško da bude superioran, budući da je Alfonso bio toliko malen u poređenju s njim. Svoje slobodno vrijeme je provodio čitajući, nadajući se da će i

---

24 Svevo, Italo (1989), op. cit., str. 488.

on postati sjajan autor poput onih koje je čitao. Iako su ga mnogi od kolega kritikovali, većini je, štaviše, bio simpatičan jer im je služio kao pajac za zabavu i podsmijeh i jer se nikad nije takmičio s njima. Inferiornost koje je bio svjestan sam Alfonso, ali i ostali, je djelovala paralizirajuće na sve njegove želje, namjere i potrebe, tako da mu je i najmanja prijetnja od opasnosti i izloženosti podsmijehu oduzimala svu hrabrost. Kukavičluk, strah i inercija su ga lišavali svakog oblika sreće, što je činilo njegov život još težim, a uspostavljanje životne ravnoteže nemogućim. Ljude oko sebe je posmatrao kao neprijatelje koji su se urotili da mu otežaju već teško mentalno stanje, i, budući da mu je život bio lišen izvanrednih doživljaja, noći je provodio razmišljajući o onome što je rekao tokom dana i važnosti onoga što su njemu drugi rekli, tako da je bio dovoljan samo jedan oštar zvuk ili sjena prolaznika da poskoči od straha. Na koncu, dolazimo do njegovog prezira prema buržujskoj klasi i nemogućnosti da joj se adaptira, što rezultira strahom, tjeskobom, pesimizmom i nihilizmom. Budući da su pripadnici ove klase kristalizovani u društvu i u individualnim ulogama, hladni i nehajni zbog svog neznanja, ali, u isto vrijeme, prilično snalažljivi u već poznatim i ustaljenim društvenim kalupima, Alfonso u grad dolazi donoseći prezir prema njegovim građanima:

Alfonso je došao u grad donoseći u njega veliki prezir prema njegovim stanovnicima; za njega je biti građanin bilo jednako što i biti fizički slab i moralno raspušten, i prezirao je ono što je on smatrao njihovim seksualnim navikama, ljubavlju prema ženama uopće i lakoćom u ljubavi. Vjerovao je da ne može ličiti na njih, osjećao se, a i sada je bio mnogo drugačiji od njih.²⁵

Posljedice nesnalaženja u ovakvom društvu, dodatno začinjene njegovim krhkim karakterom nevidljivog posmatrača i sporednog lika u događajima koji ga okružuju, izazivaju manifest krucijalnog dekadentističkog motiva: bolesti. Alfonso je svjestan svoje bolesti, objašnjavajući je fragilnošću vlastitog organizma, ali nesvjestan da ona nema fizičke uzroke. Analizirajući svoje simptome, Alfonso svojim ubrzanim otkucajima srca, prouzrokovanim strahom i inferiornošću prirode, daje veću važnost nego što je potrebno, pronalazeći žarište, a ujedno i opravdanje svoje naizgled fizičke bolesti u organizmu, nedostatku kiseonika i patnji zbog napuštanja sela, te opravdavajući svoje nesanicu čitanjem:

Bolestan sam! - Da bi došao do ovog zaključka morao je mnogo opažati samog sebe. Njegova duboka tuga koja mu je sve činila sivim, glupim, sve do sad mu se činila kao prirodna posljedica njegovog nezadovoljstva, a nesаница je potjecala iz nemira u koji je stavljao svoj mozak sa večernjim učenjem i

---

25 Ivi., str. 88.

*napokon, abnormalno, grozničavo stanje koje je nekoliko puta posmatrao je bilo, kako je on uvijek mislio, potreba za naporom i čistim zrakom koje su njegovi mišići i pluća ustrajno tražili.*²⁶

Bezuspješno tragajući za izgubljenim zdravljem, Alfonso postaje svjestan da je sve slabiji i da se ne može izboriti ni s Macarijem, niti s Mallerovima, a na koncu, niti sa samim sobom. U razgovoru s Macarijem, postaje svjestan da se čovjek mora roditi jak da bi bio jak tokom cijelog života, invocirajući Darwina, poredeći životnu snagu s krilima, koja Alfonso, kako Macario podrugljivo kaže, ima samo za pisanje:

*Ko nema potrebna krila kad se rodi, neće mu narasti više nikad. Ko se ne zna prirodno, u pravo vrijeme, sručiti na plijen, nikad to neće naučiti i beskorisno mu je da gleda kako to rade drugi, neće ih znati oponašati. Umire se upravo u stanju u kojem se rađa, sa rukama koje grabe ili, pak, s rukama nesposobnim da drže.*²⁷

Da sumiramo, možemo prognozirati, barem na prvi pogled, da se Alfonso Nitti nalazi u stanju apsolutnog pesimizma, prouzrokovanog vlastitom slabošću i kukavičlukom, dodatno pojačanog njegovim nesnalaženjem u postulatima koje štuje buržujaska klasa. U takvom stanju, on bolest koristi kao izgovor i alibi, tražeći joj uzrok u organizmu. Odsustvo njegove snage i pouzdanosti možemo objasniti nedostatkom očinske figure, koja je krucijalna i u preostala tri Svevova romana. Dakle, mogli bismo ga okarakterisati kao apsolutnog Schopenhauerovog posmatrača, o čemu saznajemo iz djela *Svet kao volja i predstava*²⁸, te slabića, prema *Darwinovom*²⁹ tumačenju. Međutim, iako nam ukazuje na njegove slabosti, laži i nedostatke, Svevo ga ni u jednom pasusu ne karakteriše kao definitivnog posmatrača, iako nam ukazuje na njegove slabosti, a Borghello primjećuje sljedeće:

*Nesposobnjaković Alfonso, pojedinac koji je, u etimološkom pogledu neprilagođen, jeste i nesposoban. Nitti zapravo predstavlja nekoliko karakteristika ovog nepouzdanog entiteta, međutim pažljivija analiza nam dopušta, u određenoj mjeri, da se u nekim tačkama ne slažemo s kritikom koja u ovom protagonistu vidi personifikaciju potpune nesposobnosti.*³⁰

---

26 Ivi., str. 105.

27 Ivi., str. 128.

28 Njemački filozof, čija se doktrina zasniva na metafizičkoj volji, najpoznatiji je po sljedećem djelu, iz kojeg smo preuzeli određene ideje: Šopenhauer, Artur (1981), *Svet kao volja i predstava*, Grafos, Beograd.

29 Engleski naučnik, geolog i biolog, najpoznatiji po teoriji evolucije, čije smo ideje preuzeli iz sljedećeg djela: Darwin, Charles Robert (1946), *The origin of species*, Appleton and Company, New York, dostupno na: http://darwin-online.org.uk/converted/pdf/1861_OriginNY_F382.pdf, sajt posjećen: 20. 3. 2020.

30 Borghello, Giampaolo (1977), *La coscienza borghese: saggio sulla narrativa di Svevo*, Roma: Savelli, str. 58.

Kao i u preostala tri romana, i u ovom pronalazimo mnoge autobiografske činjenice. Prvenstveno se radi o Svevovom poslu u banci tokom perioda njegovog teškog materijalnog stanja. Sam Svevo afirmira ovu činjenicu, dodajući da su i večernji sati provedeni u biblioteci, također istiniti: *Taj dio je uistinu autobiografski. Čak su i dva sata uveče provedena u Gradskoj Biblioteci tamo opisana.*³¹ S druge strane, priča je inspirisana istinitim likovima. Najvjerovatnije se radi o tršćanskoj porodici koja je poslužila kao inspiracija za porodicu Maller, čiji je najbitniji član misteriozna djevojka, poznata samo pod inicijalom U., u koju je Svevov brat Elio bio zaljubljen, a sam Elio nam kaže da je *na jedan određen način, Annetta reprezentacija ličnosti gospođice U.*³² Prema proračunu, Svevo i dvadesetdvogodišnji Alfonso su vršnjaci u periodu u kojem Svevo piše *Jedan život.*

---

31 Svevo, Italo (1987), *Profilo autobiografico* in *Tutte le opere*, Giulio Einaudi editore, Torino str. 872.

32 Shmitz, Elio (1997), *Diario*, Sellerio editore, Palermo, str. 39.

3. 2. EMILIO BRENTANI

Roman *Senilnost* Svevo objavljuje 1898., dok je privremeno izdanje iz 1897. imalo naslov *Emilijev karneval*. Roman se sastoji od 15 poglavlja. Protagonista romana je 35-godišnji Emilio Brentani, uposlenik osiguravajuće kompanije, kojem je život prošao bez iskustva, oscilacija i bitnih doživljaja, tako da se na polovini životnog puta zatvara u duhovno stanje starosti, provodeći dane u sjećanju na beskorisno protraćen život, koliko zbog inercije, toliko zbog straha. Roman započinje obraćanjem Angiolini u epistolarnoj formi, a svojevremeno je napisao jedan roman koji mu nije osigurao posebnu slavu, ali se ipak smatrao književnikom:

Sa 35 godina mu se u duši nalazila nezadovoljena požuda užitaka i ljubavi, a već i gorčina jer u njima nije uživao, u mozgu veliki strah od samog sebe i od slabosti vlastitog karaktera, doista više sumnjičav nego spoznan preko iskustva. Kao nevažni uposlenik osiguravajućeg društva, on je izvlačio novac o kojem je porodica sanjala. Druga karijera mu je bila ona književna.³³

Iako je bio nadaren za pisanje i prilično obrazovan, poslije toga *on nije uradio ništa, ne zbog nepovjerenja, nego zbog inercije.*³⁴ Slično Alfonsu Nittiju, i Emilio pati zbog inercije, straha, inferiornosti i siromaštva, a osim toga, *licemjerje, egoizam i tendencija da odbace ili maskiraju probleme su zajedničke crte Emilijeve starosti i postoji jedna sličnost s Alfonsom, budući da se obojica nalaze u situaciji isključenosti iz praktičnog života.*³⁵ Živi s mlađom sestrom Amalijom, povučenom, melanholičnom djevojkom krhkog zdravlja, čiji će mizerni, kratki život rezultirati smrću. Emilio i Amalia imaju samo jedno drugo, unutar malog porodičnog nukleusa koji se proširuje ulaskom Angioline i Ballija u njihove živote. Pa ipak, Emilio je Amalijin uzor, oslonac, onaj koji se brine o porodici, a njegovo prisustvo je jedino što joj garantuje sigurnost, dok se ne zaljubi u Ballija. Brat i sestra žive sterilan, ukalupljen život bez ikakvih vanjskih utjecaja i dešavanja, a recenzija na ovo djelo nam govori sljedeće:

---

33 Svevo, Italo (2013), *Senilità*, Arnoldo Mondadori, Milano, str. 7-8.

34 Ivi., str. 8.

35 Mejdanija, Mirza (2013), op. ct., str. 56.

Iako je pisano krajem 19. st., "Emilijev karneval" je iznenađujuće moderno djelo, u svom neposrednom prikazivanju želje, očaja i samozavaravanja - "Karneval" prati Emilija i Amaliju, brata i sestru, u borbi da se izmire s njihovim snovima o ljubavi i strasti sa sterilnom rigidnošću njihovih svakodnevnih života. Svevo je konstruisao tragičan, briljantan esej o konfliktu između prirodnih sklonosti i moralne discipline.³⁶

Monotoniju Emilijevog svakodnevnog života prekida Angiolina, mlada, lijepa djevojka, na glasu kao promiskuitetna. Uprkos tome, na trenutke je uspjela obojiti tmurni Emilijev život kao:

Neko osvježenje koje je u tom trenutku njegovom neveselom životu davalo čudan, nezaboravan izgled, izgled pauze i mira. Tamo se pojavila žena! Zračeci mladošću i ljepotom, ona je trebala osvjetliti sve, čineći da zaboravi tužnu prošlost satkanu od želje i samoće.³⁷

Emilio započinje vezu s Angiolinom, misleći da će to biti samo prolazna avantura, te da će on moći podučiti djevojku iz naroda, koristeći svoje teoretsko znanje i moralna načela, nesvjestan da je Angiolina, prividno pristavši na ulogu potčinjene učenice, na kraju, podučila njega. Ujedno, on ju sažalijeva, budući da joj ne može ponuditi ništa: ni sigurnost, ni novac, niti snagu. Emilio se zaljubljuje, a njegova ljubav zbog Angiolinine prošlosti i tračeva koji kruže o njoj prerasta u opsesivnu ljubomoru, koja se pojavljuje u svakoj ljubavnoj vezi Svevovih protagonista. Njegova ljubomora proizilazi ne samo zbog potencijalnih rivala, nego i zbog same usporedbe između njega i Angioline, budući da je ona bila *plavuša s velikim plavim očima, visoka i snažna, ali vitka, podatnog lica osvjetljenog crtama života, žute jantarne boje prekrivene ružičastom bojom lijepog zdravlja*³⁸, dok je on smatrao, premda mu se sviđala, da *u svom životu on nikad ne bi mogao biti važniji od jedne igrčke*.³⁹ S druge strane, velik utjecaj na njega, ali i na njegovu ljubomoru ima njegov rival. Balli je bio njegov jedini prijatelj, bavio se kiparstvom, i, kao jači od njega, hrabro koristi svaku priliku koju mu život pruža, iskazujući sve prednosti i vrline koje su falile Emiliju:

---

36 Brombert, Beth Archer (2002), *Review: "Emilio's Carnival" by Italo Svevo*, Virginia Quarterly Review, Vol 78, Issue 2, dostupno na Ebsco bazi:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=19&sid=a0f4e81b-9297-4b62-b6a4-f2458b0760d1%40sdc-v-sessmgr03>, sajt posjećen: 10. 2. 2020.

37 Svevo, Italo (2013), op. cit., str. 9.

38 Ivi., str. 13.

39 Ivi., str. 7.

*Stefano Balli je bio visok i jak čovjek, plavih, mladalačkih očiju na jednom od onih lica ispunjenih voskom, koja ne stare - jedini trag njegovih godina je bilo sivilo smeđe kose. On nikad nije osjećao obeshrabrenost zbog neuspjeha. Tako, budući da je bio duboko ubijeđen u vlastitu genijalnost, te, osjećajući da mu se dive i da ga vole, on je potpuno prirodno čuvao svoj stav superiorne osobe.*⁴⁰

Balli je od Emilija bio stariji pet godina, ali je u Emilijevom životu predstavljao važnu i autoritativnu figuru, koja bi Emiliju trebala pružiti oslonac, pouzdanje i poslužiti mu kao izvor snage. Ballijevo prisustvo je Emiliju predstavljalo stabilnost i sam je želio da on bude dio njegovog života. Iako je bio manje učen od Emilija, Ballijevo životno iskustvo ga je osposobilo da bude stabilniji i mudriji, čak i ohol. U odnosima sa ženama je bio uspješniji nego Emilio, što će se još jednom pokazati sredinom romana kad se Angiolina ponudi Balliju. Jedini uspjeh koji je nedostajao u njegovom životu jeste uspjeh u njegovoj umjetnosti. Emilio ga je čak smatrao svojim alter egom, jer je Balli mislio i za sebe i za njega i onda kad Emilio nije znao izraziti svoje mišljenje.

Njegova ljubavna veza nije bila pogubna samo za njega. Bila je pogubna i za njegovu sestru, čije je prisustvo Emilio zamijenio Angiolininim. Provodeći vrijeme sama, Amalia se odaje poroku koji će biti poguban po njen život: eter. Balli je, osim u Emilijevom, imao ulogu i u Amalijom životu, koja je bila potajno zaljubljena u njega. Emilio otkriva njenu opsjednutost Ballijem u trenutku ekstaze izazvane eterom, te ga moli da ih više ne posjećuje, što će dodatno naškoditi Amaliji. Tokom sukoba, raskidanja veze i laži s obje strane, i u ovom romanu se javlja pojam bolesti. Emilio svoju fiktivnu bolest promatra kroz prizmu svog kukavičluka, nesigurnosti i nesposobnosti, spajajući je sa fizičkim simptomima: *Sjećao da se da je čuo da bol u stomaku prouzrokuje tugu, a to nije bio prvi put da mu je Sorniani rekao da izgleda kao bolesnik.*⁴¹ Bolest je, poput ostalih Svevovih protagonista, koristio i kao alibi i izgovor za svoju nesposobnost, pridajući joj ljekovita svojstva, jer je u groznici i fiktivnom bolu zaboravljao na realnost. Također, opet se pojavljuje diskusija o "bolesnima", a Emilijevo posmatranje tuđe "bolesti" ovisi samo o njegovoj trenutnoj percepciji. Ipak, shvata da je bolestan on, a ne Angiolina, i to od sljedeće bolesti, koju dodatno pogoršava činjenica da je Balli jedan njen saučesnik: *Ja sam bolestan od ljubomore, samo od ljubomore. Ljubomorani sam također i na druge, ali prvenstveno na tebe. Na prodavača kišobrana sam se navikao, ali na tebe se nikad neću naviknuti.*⁴² Osim toga, kristalizovani pripadnici društva njegovu bolest posmatraju s podsmijehom. To čini i Sorniani, koji, uspoređujući Emilija sa sobom, tvrdi da on nikad nije bio toliko "bolestan". Lijekom za svoj oporavak je

---

40 Ivi., str. 13.

41 Ivi., str. 81.

42 Ivi., str. 90.

smatrao napuštanje Angioline, te se se nakon toga, sam izjašnjava kao zdrav: *Oporavio sam se.*⁴³ Nakon prvog prekida veze, osjećao se bolje i čak je i njegova ljubomora usmjerena na Ballija prestala.

Emilio je, pored svega, bio sanjar. U snovima je često zamišljao drugo ja, jako, sposobno i hrabro čak i da počini najveće zločine. Sanjao je o krađi, silovanju i ubistvu, ali ipak, probudivši se, bio je mirne savjesti jer njegove ruke nisu uprljane zločinom. Što se tiče jave, njegov jedini jak poticaj bio je onaj na osvetu, koju je aktualizirao pričajući da je posjedovao Angiolinu, zavaravajući sebe da je ozdravio. S namjerom da je na taj način ismije, shvatio je da je pravi razlog za podsmijeh i šalu on sam, što u njemu izaziva još veću tjeskobu, jer je ona, kakva god bila, u njegovom neozbiljnom i beznačajnom životu, ipak bila bitna.

Misleći, poput ostalih Svevovih junaka da bi ga pisanje moglo oporaviti, on piše svoj drugi roman, iskrivljenu sliku vlastitog lika, *priču o mladom umjetniku kojemu je jedna žena uništila inteligenciju i zdravlje. U liku mladića je predstavio samog sebe, vlastitu genijalnost i vlastitu ljupkost.*⁴⁴ Uvidom u njegovo pisanje i izmišljanje osobina koje nema, shvatamo da ga *strah od samog sebe i priznavanje vlastite slabosti ne vode do konstruktivne autoanalize, već do neprekidnog provjeravanja.*⁴⁵ Također, crte njegove licemjernosti i nehajne ravnodušnosti pronalazimo i u trenutku kad njegova sestra umire, dok on trčeći odlazi na posljednji sastanak s Angiolinom, skupivši hrabrosti da je ostavi. Ovaj čin se odvija prilično dramatično, budući da je nekadašnju Ange sada nazivao pogrđnim imenima i bacao kamenje na nju dok je odlazila. Sve je bilo završeno, ona mu više nije mogla podariti mladost, a iskoristio ju je i da je okrivi za Amalijinu smrt. Saznavši da je Angiolina ljubav ponudila Balliju dok je izrađivao kip po njenom naličju, Emilio postaje sve više opsjednut svojom bolešću koja mu je oduzimala svaki miran trenutak.

Iako Svevo objašnjava da je ovaj roman najslobodniji od ideoloških implikacija, kao što su Schopenhauerova filozofija u romanu *Jedan život* i Freudova psihoanaliza u romanu *Zenova svijest*⁴⁶, u pojedinim odjecima ovog romana možemo primijetiti Emilijev prezir prema režimu koji je nalagao da je novac neophodan za sreću. Ovakvo Emilijevo razmišljanje nas navodi na *Marksovu*⁴⁷ filozofiju. Ova tendencija je primijetna u mnogim dijelovima romana, kad Emilio razmišlja o siromaštvu, nedostatku novca i socijalističkom režimu koji bi želio uspostaviti, ne učinivši ništa da to potakne. Kako on sam kaže:

---

43 Ivi., str. 113

44 Ivi., str. 114.

45 Mejdanija, Mirza (2013), op. cit., str. 56.

46 Ivi., str. 53.

47 Njemački filozof, ekonom, sociolog, politički teoričar i revolucionar, čije smo ideje preuzeli iz djela: Marx, Carl, Engels, Friedrich (1975), *Komunistički manifest*, August Cesarec, Zagreb.

Sva njihova nesreća je proizilazila iz njihovog siromaštva. Bili su toliko nesretni zbog lošeg, utvrđenog društvenog stanja. U to je bio toliko ubijeden da je mogao pomisliti da je sposoban na herojski čin za trijumf socijalizma.⁴⁸

Na koncu, poslije Amalijine smrti i konačnog raskidanja veze s Angiolinom, sluša pjesme seljana koje su do njega dopirale samo kao prigušeni, tužni i sivi zvuk:

Hodao je miran, preporođen, u svježoj noći koja je uslijedila nakon sparnog dana. Primjer gospođe Elene mu je dokazao da čak i on u životu još može pronaći svoj svakodnevni hljeb, razlog za postojanje. Ova nada ga je pratila neko vrijeme; zaboravio je sve elemente od kojih je bio sastavljen njegov jadni život. Prvi pokušaji su propali. Ponovo je pokušao da se bavi umjetnošću i ona mu nije prouzrokovala nikakvu emociju. Približio se ženama ali mu nisu bile mnogo važne. Pomisli: ‘‘Ja volim Angiolinu!’’ Za njega je to bilo vrlo bolno iznenađenje. Reče sebi: ‘‘Život mi je pobjegao.’’⁴⁹

Kroz njegov život su prošli ljubav i tuga, sreća i tuga, a sad se ponovo vratio svom životu koji je živio prije Angioline, punom monotonije, ravnodušnosti i razmišljanja o uzalud proživljenom životu, iz čijih je događaja samo potvrdio svijest o tome da je slab, nesposoban i prazan. Ovu prazninu je ispunila potreba za mirom i sigurnošću, te tračak nade da još uvijek ima razlog da živi. Za razliku od Alfonsa Nittija, Emilio svoju priču i životni put ne završava fatalno, oduzimajući sebi život. Emilio na svojevrsan način iz svog života amputira ono što ga čini nemirnim i tjeskobnim, gajeći nadu u bolje dane. Ipak, sa 35 godina, zaključao se u duhovno stanje starosti, neprestano žaleći o svom praznom životu kojeg je lišio iskustva i bitnih epizoda zbog svoje inercije i nesposobnosti. Dane provodi razmišljajući o dvije žene koje su obilježile njegov život, mijenjajući im obličje:

Kao starac je proživljavao sjećanje na svoju mladost. U njegovom umu besposlenog književnika, Angiolina je pretrpjela čudnu preobrazbu. Ljepotu joj je sačuvao nepromijenjenu, ali joj je pridodao sve Amalijine kvalitete koja je u njoj umrla po drugi put. Postao je tužan, neutješno inertan. Pred sobom ju je vidio kao kao na oltaru, kao personifikaciju misli, bola i ljubavi, zauvijek. Ona je predstavljala sve ono plemenito što je on u onom periodu promišljao i posmatrao.⁵⁰

---

48 Svevo, Italo (2013), op. cit., str. 130.

49 Ivi., str. 190.

50 Ivi., str. 192.

Na koncu, čini se da je ovaj roman najpodudarniji sa Svevovim životom kad govorimo o autobiografskim činjenicama. Djelo je inspirisano Svevovim svojevrsnim nacrtima koje je koristio da bi tokom dvogodišnje avanture s Giuseppinom Zergol, ovu pučansku djevojku uspio podučiti, baš kao što to radi i Emilio. Sam Svevo afirmira činjenicu da je ovaj roman posve inspirisan stvarnim likovima:

*Isprva nisam namjeravao objaviti ovaj roman. Prije šest godina, mnoga poglavlja ovog romana su napisana uz namjeru da priprelim Angiolinino obrazovanje, o kojem se u romanu toliko često govori. Angiolina je bila prva osoba koja se susrela s romanom čiji je protagonist bila ona sama. Uostalom, u Trstu se znaju imena sva četiri protagonista romana Starost.*⁵¹

Također, bitno je objasniti podudaranje likova iz romana s onim stvarnim:

*Sam autor se u romanu identificira sa likom Emilija Brentanija, Veruda je postao skulptor Stefano Balli, Zergol je postala Angiolina, a Maria Rossi, nesretna i melanholična sestra njegovog prijatelja Cesarea, pjesnika i novinara, postala je model za lik Amalije Brentani.*⁵²

---

51 Svevo, Italo, (1987), op. cit., str. 877.

52 Mejdanija, Mirza (2013), op. cit., str. 52.

3. 3. ZENO COSINI

Nakon pauze i produktivne stagnacije u trajanju od 25 godina, Svevo objavljuje roman *Zenova svijest* 1923. godine. Roman se sastoji od predgovora koji sačinjava doktor S., uvoda i šest poglavlja koja označavaju određeni period života protagonista: *Pušenje, Smrt moga oca, Povijest moje ženidbe, Supruga i ljubavnica, Povijest jednog trgovačkog društva i Psihoanaliza*. Za razliku od prethodna dva romana, u romanu *Zenova svijest* protagonista pripovijeda u prvom licu, a zaplet se raščlanjuje na fragmente. U konačnici, roman predstavlja jednu prosvjetiteljsko-didaktičku formu koja ima za cilj da pokaže realnu sliku kristaliziranog buržuskog društva i iskrivljene moralno-etičke vrijednosti koje ova klasa prihvata kao dogme.

Protagonista romana je trgovac, pedesetsedmogodišnji Zeno Cosini koji na nagovor psihijatra kojeg posjećuje piše dnevnik koji bi trebao obuhvatiti cijeli njegov život, od najranijih sjećanja iz djetinjstva. U samom uvodu doktor S. nagovještava čitaocima da su spisi koje je načinio Zeno puni istina, ali i laži, tako da već na prvim stranicama anticipira to da Zeno izmišlja i laže, s čime ćemo se susretati tokom cijelog romana. Zeno je jedini sin starog Silve Cosinija, trgovca, koji je porodični posao prepustio nadzorniku Oliviju zbog nepovjerenja u Zena i njegovu odgovornost. Sjećajući se djetinjstva, Zeno nam govori o majci koja je umrla dok je bio dijete, te o bratu, koji je, također, umro još kao dijete. Na samog početku romana se susrećemo sa Zenovim najvećim porokom, ali ujedno i alibijem: pušenjem. Počeo je pušiti već kao dijete, krijući se po kutovima vile, samo da bi na taj način izrazio pasivni bijes koji je gajio prema ocu. Njegova ljubav i mržnja prema cigaretama su započele u dvadesetoj godini i trajale su do njegove starosti. Cigaretu je koristio, osim kao izgovor, da označi početak ili kraj nekog ciklusa: *Vrzino kolo posljednjih cigareta, nastalo u dvadesetoj godini, neprestano se vrti. Danas, 2. veljače 1886., prelazim sa studija prava na studija kemije. Posljednja cigareta!*⁵³ S druge strane, Zeno je većinu vremena provodio razmišljajući o društvu, stanju i situacijama u kojima se nalazio, vršeći autoanalizu vlastitog ja, pokušavajući shvatiti da li je slab ili jak, te da li društvo i izvanjski faktori imaju utjecaja na njegovu osobnost. Zeno cigareti pridodaje još jednu karakteristiku:

Sada kad sam tu, da se analiziram, hvata me jedna sumnja: da li sam možda toliko volio cigaretu da bih na nju mogao svaliti krivnju za svoju nesposobnost? Tko zna da li bih nakon prestanka pušenja postao onako idealan i jak čovjek kako sam se nadao? Sada kad sam star i kad nitko od mene ništa ne zahtijeva, ipak prelazim s cigarete na odluku, i s odluke na cigaretu. Što danas znače te odluke?

---

53 Svevo, Italo (1982), op. cit., str. 15.

*Kao onaj stari čistunac, što ga je opisao Goldoni, želim li umrijeti zdrav pošto sam bolestan proživio čitav život.*⁵⁴

Ovim razmišljanjem, Zeno nam pokazuje vrlo bitnu crtu svoje ličnosti: nesposobnost, te će uz nju utjeloviti karakterističan Svevov lik. Osim toga, Zena kroz cijeli roman prate tjeskoba, nervoza, bijes, groteskni humor, mreža laži i lapsusa, a bijeg od takvih osjećanja su mu predstavljali bolest i pušenje, kao vid higijene, lijeka i spasa. Već kao mladić je bio neodgovoran i nehajan, a najveći pečat u kreiranju njegove ličnosti će ostaviti smrt njegovog oca. Kako Zeno kaže, nikad nisu uspjeli pronaći zajednički jezik, zbog toga *što između mene i njega nije bilo ničega zajedničkoga u intelektualnom pogledu*⁵⁵ i zbog toga što je razmišljao na ovaj način: *Mogu reći da sam ja, od nas dvojice, ja predstavljao snagu, a on slabost.*⁵⁶ Stari Silva je živio onako kako su ga naučili, uklopljen u tadašnje društvo, bez posebnih težnji ka boljem, nikad se ne trudeći da to popravi, a Zeno, s druge strane, misli da je takav način života pasivan. Iako nikad nije bio blizak sa svojim ocem, njegova smrt i posljednji gest upućen Zenu su poremetili ravnotežu njegovog prividno zdravog života. Očevu smrt je gorko oplakivao, iako ju je i priželjkivao. Silvin posljednji gest upućen Zenu bio je šamar, izazvan činjenicom da ga Zeno, da se opravda, na nagovor doktora Coprosicha, koji liječenjem pijavicama asocira na Stekela i njegove metode, pokušava zadržati u krevetu. Ovaj šamar će Zena stigmatizirati kao slabića kojem je posmrtna očeva kazna oduzela svu hrabrost i veselje i koji je, i u ovom romanu, ostao bez očinske figure. Silno povrijeđen, očevu smrt Zeno opisuje ovako:

*Naprotiv, smrt moga oca bila je prava velika katastrofa. Raj više nije postojao a osim toga ja sam, s trideset godina, bio izgubljen čovjek. Oplakivao sam njega i sebe, a sebe samo zato što je on umro. Do tada sam prelazio s cigarete na cigaretu i s jednog fakulteta na drugi, s neuništivim povjerenjem u svoje sposobnosti. Ali vjerujem da bi to povjerenje, zbog kojega je život bio tako sladak, potrajalo možda sve do danas da mi otac nije umro. Kad je on umro nestalo je ono sutra gdje se mogla smjestiti svaka odluka. Sve do njegove smrti ja nisam živio za svoga oca. Bila je potrebna bolest da me uza nj veže; bolest koja je odmah bila smrt, jer je bila prekratka i jer je doktor od njega odmah digao ruke. Barem da sam mu više pomogao a manje plakao! Bio bih manje bolestan.*⁵⁷

---

54 Ivi., str. 16.

55 Ivi., str. 37.

56 Idem.

57 Svevo, Italo (1982), op. cit., str. 37.

Izgublenu očinsku figuru mu nadomješta trgovac Giovanni Malfenti, njegov budući punac. Gospodin Malfenti nije bio obrazovan poput Zena, ali je u trgovini i u životu bio neustrašiv, a Zeno je svojoj djeci priželjkivao snagu djeda. Njegovo prisustvo je silno zabavljalo i oduševljavalo Zena jer Zeno o Giovanniju razmišlja na sljedeći način: *Iz njegove neukosti izbijala snaga i vedrina i ja sam se očaravao gledajući ga, zavideći mu.*⁵⁸ Sudbina, ili pak Zenova buduća punica, su željele da se on oženi jednom od kćerki gospodina Malfentija: *Zvale su se (odmah sam zapamtio ta imena): Ada, Augusta, Alberta i Anna. To početno slovo govorilo je još nešto. Ja se zovem Zeno i zato sam se osjećao kao da se spremam uzeti ženu daleko od svoga sela.*⁵⁹ Udaljenost između početnih slova sestara Malfenti, principijelnog A, te Zenovog principijelnog Z, označavaju ne samo alfabetski spacijalni razmak, *od alefa do zajina*⁶⁰, nego i karakterni, društveni procjep između intelektualca, kojeg predstavlja Zeno, i kristalizirane buržujujske klase, koju predstavlja cijela porodica Malfenti. Kako će se pokazati krajem romana, *počinje jedan novi period u kojem je nesposobnjaković postao "ultra čovjek" - ako ima smisla pretpostavka po kojoj je prvo slovo glavnog lika, Z, upravo ono Zarathustrino,*⁶¹ što nagovještava da će apsolutna svijest koju Zeno mijenja za relativnu nalikovati skoro na *Zaratustrinu*⁶² mudrost. Zaljubivši se u najljepšu od sestara, bahatu Adu, Zenovu svijest počinje okupirati još jedno osjećanje: ljubomora, prouzrokovana njegovom nesigurnošću i "bolešću":

*Znao sam, vjerovao sam da znam da bi Ada, čim nađe onoga tko joj odgovara, odmah pristala ne čekajući da se zaljubi. Kad sam se tih dana susretao s nekim dobro odjevenim, zdravim i vedrim muškarcem, mrzio sam ga, jer mi se činilo da odgovara Adi. Iz tih dana najbolje se sjećam ljubomore koja se bila spustila na moj život kao magla.*⁶³

Međutim, planove da je osvoji, Zenu kvari dolazak Guida Speiera, mladog argentinskog trgovca, kojeg je i volio i mrzio, sve dok nije počinio samoubistvo. Guidovim dolaskom ne gubi samo Adu, nego i dobija rivala koji posjeduje sve prednosti koje on ne posjeduje. Uprkos tome, Zenu je prilično smiješan i koristi svaku priliku za nadmetanje s njim: *Bio je odjeven s istančanom elegancijom, imao je rukavice i u desnoj ruci nosio štap s veoma dugim drškom od bjelokosti koji ja ne bih nosio da mi plate obilato za svaki kilometar.*⁶⁴ Osim toga, Guido je od Zena bio bolji u još

---

58 Ibid.

59 Ivi., str. 71.

60 Prvo i posljednje slovo hebrejskog alfabeta.

61 Benussi, Cristina (2007), *La forma delle forme*, Edizioni EUT, Trieste, str. 175.

62 Drevni perzijski filozof, vjerovatno prvi svjetski religijski prorok, osnivač mazdaizma, kulta mudrosti, a temeljna ideja njegove filozofije jeste borba istine protiv laži, kao simbol za borbu između dobra i zla.

63 Svevo, Italo (1982), op. cit., str. 102.

64 Ivi., str. 110.

nečemu: sviranju violine i nehajnosti. Da bi nadoknadio svoj osrednji talenat za sviranje i smirio bijes, Zeno ga pokušava osramotiti govoreći Malfentijima da pogrešno svira Bacha. Guido mu uzvraća crtanjem karikature, na kojoj ga slika savijenih leđa koja ubada kišobran, nakon čega počinje osjećati bol u potkoljenici. Ovim se nastavlja niz Zenovih svojevoljnih prognostičkih dijagnoza, izazvanih određenim neprijatnim ili ponižavajućim događajem. Neprimijetan među Malfentijima, neželjen kao ljubavnik i muž Ade i Alberte, omražen od male Anne i nebitan pored Guida, odlučuje se oženiti Augustom, najmanje obrazovanom i najmanje lijepom od sestara, misleći da bi mu ona mogla nadomjestiti poniženje koje je doživio i pružiti mu zdravlje, za što je prvobitno bila predodređena Ada. Ispunivši tako hir i želju punice, Zeno se vjenčao s Augustom, kasneći na vjenčanje zbog svoje rastresenosti. Ipak, ona mu je predstavljala odbranu, snagu, toplinu i harmoniju. Zeno i Augusta su imali dvoje djece, a smrt punca ga je podsjetila na to da je sve o snazi naučio upravo od njega.

Osim Zenove opsjednutosti bolešću, o čemu ćemo govoriti kasnije, neophodno je spomenuti nesvjesni transfer tuđih bolesti i navika na Zena. On je bio nesvjestan takvih transfera, budući da je bio umišljeni bolesnik. Nakon niza njegovih izmišljenih bolesti, opravdanja, laži i lapsusa, kad, primjerice, zakasni na Guidovu sahranu ili kad priča o sebi tokom zdravice u ime zaruka Guida i Ade, Zeno postaje uzdanica obitelji i njen jedini muški član. On je nadoknadio Guidove dugove, naučio je trgovati, brinuo se o svima, te je, na jedan način, evoluirao od plašljivog, nemarnog i rastresenog mladića do odgovornog i zrelog čovjeka, koji je, uprkos svemu, i dalje beskrajno humorističan i optimističan, kakav je bio i u mladosti. Promjenu u svojoj ličnosti shvata i sam, kad sretno nekadašnjeg prijatelja iz gimnazije, *sjećajući se da je razlika u našim sudbinama stvorila neku moju nadmoćnost u našim odnosima.*⁶⁵ Krajem romana, prije ispovijesti o psihoanalizi, shvata da je ozdravio i da se zdravlje može mjeriti samo kad se poredi. U to poređenje uključuje pokojnog Guida, nad kojim je Zeno, živ i zdrav, sad bio nadmoćniji, iako mu je Guido tokom života bio rival. Završivši s psihoanalizom, koja mu nije donijela nikakav napredak, osjećao se bolesniji nego prije jer bolest koju mu je konstatovao doktor nije postojala, a nije se mogla ni izliječiti: Edipov kompleks. Pomisao na tu bolest i njeno projiciranje u djetinjstvu mu je izazivalo gađenje, ali je, donekle, bila i realna slika njegovog takmičarskog, rivalskog odnosa s ocem, te blagosti i milosti koju je osjećao prema majci. Ovakva dijagnostika ne uključuje nužno seksualnu sklonost prema roditelju drugog spola, nego rivalstvo s roditeljem istog spola, u borbi protiv autoriteta. Još jedan razlog zbog kojeg Zeno ne pridaje važnost i istinitost psihoanalizi jeste njegova sklonost ka pozitivizmu, što se očituje u sljedećem dijelu:

---

65 Ivi., str. 347.

*Paoli preda mnom ispita moj urin. Mješavina se oboji u crno i Paoli se zamisli. Evo napokon prave analize, a ne psihoanalize. Sjetih se s blagošću i dirljivošću svoje daleke prošlosti kemičara i pravih analiza: ja, cjevčica i reagens! Ovdje je naprotiv sve bilo istinito.*⁶⁶

Na posljednjim stranicama romana, Zeno o svom životu kaže sljedeće, ponovo pokazujući svoj optimizam i diviziju između sebe ‘‘bolesnog’’ i onih drugih, ‘‘zdravih’’:

*I osvrnuvši se na svoj život, pa i na svoju bolest, ja sam ih volio, razumio sam ih! Koliko je bio ljepši moj život nego život takozvanih zdravih, onih koji su tukli i htjeli tući svoju ženu svaki dan osim u stanovitim trenucima. Mene je, naprotiv, stalno pratila ljubav.*⁶⁷

Na ovaj način nastaje nova podjela unutar društva, gledajući Zenovu percepciju ‘‘bolesnih’’ i ‘‘zdravih’’, aludirajući na diferencijaciju između kristaliziranih i odbačenih: *Gubi se tradicionalna razlika između bolesnih i zdravih i nastaju nove kategorije, umišljeni bolesnici i imaginarni zdravi, i shvata se da je cijelo društvo bolesno.*⁶⁸

Na kraju, Zeno se proglašava zdravim, nakon što shvati da njegove sanjarske iluzije više ne utječu na njegovo zdravlje, budući da su ga borba i uspjeh ojačale i uvjerile da je zdrav:

*Ne osjećam se zdravim po nekoj usporedbi. Ja jesam zdrav, apsolutno. Već dugo vremena znam da moje zdravlje ne može biti ništa drugo nego uvjerenje i da je bila glupost dostojna hipnagogičkog sanjara to što sam ga htio liječiti umjesto razuvjeriti. Patim doduše od nekih bolova, ali oni nemaju važnosti u mojem velikom zdravlju. Priznajem da je za stjecanje uvjerenja o zdravlju moja sudbina morala promijeniti i zagrijati moj organizam borbom a iznad svega uspjehom.*⁶⁹

Roman završava razmišljanjem o zagađenosti, prenapućenosti zemlje, tehnološkom napretku i predskazanjem o uništenju svijeta, koji će biti lišen nametnika i bolesti. Ipak, nakon ove opservacije shvata da je pravi problem u svijetu koji će biti uništen ljudskim djelovanjem, a on, ipak, ne može odustati od neprestane diskusije, potrage i razmišljanja o značaju stvari i fenomena:

---

66 Ivi., str. 405.

67 Ivi., str. 409.

68 Mejdanija, Mirza (2015), op. cit., str. 108.

69 Svevo, Italo (1982), op. cit., str. 424.

Njegov život je život čovjeka koji je u ravnoteži između relativnog i potrage za apsolutnim. Na relativnom planu se uspijeva ostvariti: dobar otac u porodici, uspješan poslovni čovjek, voli suprugu, tokom rata postaje bogat, to jeste, na svakom planu je pobjednik. Ali na apsolutnom planu nije tako, ne može izliječiti svoju svijet, shvatio je da je život nepopravljivo bolestan i da tamo nema bijega ni za pojedinačne individue, niti za čovječanstvo.⁷⁰

Kao takav, Zeno je *enigmatičan, fragmentiran i višestruk, istovremeno jedan, nijedan i sto hiljada*⁷¹.

Da sumiramo, možemo reći da početkom i krajem romana vidimo da se radimo o autoanalizi, koja je Zena vodila ka oporavku, ne zbog svog ljekovitog svojstva, nego zbog pisanja koje je Zeno shvatio kao higijensku naviku koja mu je pomogla pri boljem analiziranju njega samog, a i svijeta koji ga okružuje. Bolest predstavljena na kraju romana postaje prosvjetiteljska činjenica koja za cilj ima predstaviti dublju i veću istinu o egzistenciji. Kad je riječ o njegovim pripovijestima i izgovorenim riječima, Zeno se ne brine o njihovoj tačnosti i istinitosti, jer misli da svako činjenice interpretira na vlastiti način. Kad je riječ o pušenju, bitno je reći da Zenu cigareta nije predstavljala samo pobunjenički akt i oznaku za početak ili kraj nekog ciklusa, nego i proslavljanje određenog bitnog događaja. Ipak, psihoanalitičkom analizom, on priznaje da je cigaretu volio zbog toga što joj je na nju mogao prebaciti krivicu. Zenu, čiji je cijeli život nesređen i usmjeren na filozofske kognicije o smislu i besmislu stvari, nameće se mirni, staloženi i uređeni Augustin život, a upravo te kognicije Zenu omogućavaju unutarnju ravnotežu. Da bi postao dio porodice čija pravila ne želi poštovati, Zeno ulaže sve napore, jer bi tako sebi mogao osigurati sigurnost. Pa ipak, bračni život koji je esencijalna obaveza u buržujskom ustroju za Zena predstavlja harmoniju i mir. Za razliku od Auguste i ostatka porodice, Zeno često razmišlja o smrti, koja ga potresa i tjera na razmišljanje o onome što se dešava nakon smrti. Pošto je protagonist nesposobni teorista, pokušavajući da definiše zdravlje, često razmišlja o bolesti, a svaki pokušaj da analitički predstavi i objasni svoje zdravlje prerasta u bolest. Njegova bolest ga priječi da se asimilira s porodicom, te klasom kojoj ona pripada, dok ga zdravlje tjera na takvo djelovanje, budući da u takvim podjelama direktno govori Zenova svijest, zdrava svijest o realnosti. Inferiornost i nesposobnost se više ne smatraju nedostatkom, nego, štaviše, protagonisti otvaraju put ka razvoju i napretku. U biti, razvoj i napredak ne bi učinili ništa posebno za pojedinca, budući da je cijela realnost tadašnjeg vremena ironična farsa, u kojoj nema mjesta za 'zdrave'. Zeno shvata da ljudi nisu vrhovni tvorci univerzuma, te da ne mogu kontrolisati svoje nagone, djelovanja i sudbine, tako da zakon različitosti smatra djelotvornim i poštovanim samo u životinjskom redu.

---

70 Mejdanija, Mirza (2013), op. cit., str. 113.

71 Castelan, Ivair Carlos (2015), op. cit., str. 42.

Takvim razmišljanjem, Zeno nam govori da smatra da je cijeli svijet kontaminiran i bolestan, pa tako i sam čovjek koji u sebi nosi klicu bolesti, a jedini spas ka ozdravljenju jeste smrt. Psihoanaliza mu ne pruža lijek, niti ga vodi ka oporavku, ali mu služi kao vodič za autoanalizu i pisanje, koji će ga, na koncu, oporaviti. Završivši s psihoanalizom, Zeno se oporavlja. Pisanje mu je omogućilo da se barem parcijalno oporavi i organizmu pruži ravnotežu neophodnu za egzistenciju.

Što se tiče autobiografskih elemenata, možemo reći da su pušenje i iskustvo s psihoanalizom doista vjerodostojni fragmenti iz Svevovog života, koji je strastveno pušio cijeli život, tako da je dva sata prije smrti želio samo cigaretu, te je rekao: *Ovo će mi uistinu biti posljednja cigareta.*⁷² O njegovom iskustvu s psihoanalizom smo u prethodnom dijelu rada već govorili, osobito kad se radi o Freudu i Stekelu.

---

72 Svevo Veneziani, Livia (1958), *Vita di mio marito*, Edizioni dello Zibaldone, Trieste, str. 159.

3. 4. STARI ZENO COSINI

1928. Svevo piše svoj posljednji roman pod nazivom *Starac*. U ovom romanu se nastavlja Sjevova pripovijest o likovima iz trećeg romana, uz uvođenje novih likova na scenu, tako da u romanu *Starac* pronalazimo Zenovog zeta Valentina, unuka Umbertina, nećaka Carla i mnoge druge, čije su uloge u ovom romanu anticipirane prethodnim Sjevovim djelom, komedijom, a čak im je i radnja otprilike slična. Život sporednih, kristalizovanih, ali sad starih likova u *Starcu* na polju svijesti teče prilično isto kao i kod protagonista romana *Zenova svijest*, uz druge navike i sklonosti. U namjeri da napiše nastavak života Zena Cosinija, Svevo piše posljednju zbirku priča, nazvanu *Starac*, sastavljenu od pet poglavlja: *Ugovor*, *Ispovijesti starca*, *Umbertino*, *Moja dokolica* i *Starac*. Ovo djelo je nedovršeno, budući da je Svevo umro iste godine u kojoj počinje pisati posljednje pripovijesti o Zenu. Protagonista i sveznajući pripovjedač je stari Zeno, koji sad ima 63 godine. Kao starac koji se proglašava zdravim, više nema potrebu da laže i izmišlja budući da je "ozdravio" i da je postao svjestan činjenice da nije slab i inferioran, te da njegova bolest i nesposobnost nisu produkt njegovog fragilnog karaktera, nego produkt dekadentnog društva od kojeg se otuđivao cijelog života. Tehnologija napreduje, kako je i predvidio u prethodnom romanu, tako da kočiju zamjenjuje automobilom, violinu koja mu je nekad pričinila toliko muka zamjenjuje gramofonom, ali ono što i dalje ostaje dio njegovog života jesu njegova radna soba, fotelja i cigarete. U posljednjim pripovijestima o Zenu govori o svojoj uspješnoj poslijeratnoj trgovini, dokolici koju ispunjava pisanjem i druženjem s unukom, te o svojoj porodici i svemu što se unutar nje kao nukleusa događa. Također, govori i o svojoj inerciji, privrženosti lijekovima koje mu sada obezbjeđuje Carlo, Guidov i Adin sin, i o tjeskobi koja ga obuzima zbog muškog klimakterija, što rješava terapijom, pisanjem, i, po staroj navici, pronalaženjem ljubavnica. Prošavši put ka oporavku, sada ga obuzimaju druge misli: prolaznost života, približavanje smrti i beskrajna dosada i inercija koju mu starost nalaže. Pa ipak, da bi se utješio, poredi se s bolesnim i već pokojnim zetom, te svojim vršnjacima i zamišlja da u odnosu na njih izgleda zdravije i mlađe. Ostvario je veliku dobit, te je priskrbio dosta novca, tako da su *živi koji su toliko radili bili zanemareni, a ako su željeli živjeti, morali su ići da rade za gospodina Zena Cosinija.*⁷³ Iako je pokazao da se jako dobro snalazi kao trgovac, poslove mu i dalje vode drugi: Olivija iz prethodnog romana sada zamjenjuje njegov sin, još strožiji i odgovorniji od oca. Sklopivši ugovor s mladim Olivijem, činilo mu se da mu se zbog njegove staračke inercije ponovo javlja osjećaj inferiornosti i nesposobnosti:

---

73 Svevo, Italo (2010), op. cit., str. 257.

Postiđen zbog njegove sigurnosti nisam bio u stanju da sačuvam svoje mišljenje. Na kraju, u onom uredu nisam izgledao kao neko ko vlada, nego više kao teret za koji nikog nije briga. Đavolskom lukavošću, Olivi je uspio uvjeriti sve u moju nesposobnost. Uvjerio je čak i mene.⁷⁴

S druge strane, još uvijek nehajan i oslobođen pritiska da razmatra tuđe misli kao apsolutne, razmišlja i o svojoj superiornosti, iako je poslove prepustio Oliviju, po mladalačkoj navici:

I tako, u onom trenutku u kojem sam se ponašao kao glupo dijete, činilo mi se da sam mnogo superioriniji od Olivija, koji mi je tako sporo i svečano želio reći ono što meni uopće nije bilo važno i o čemu čak nisam htio ni raspravljati.⁷⁵

Osim toga, osobina koju je Zeno zadržao iz mladosti jeste njegov groteskni humor i prezir prema onima koji su sada postali "inferiorni" zbog svog neznanja i kristalizovane svijesti. Ovakav njegov humor je najčešće bio upućen zetu:

I moram reći - ispovijedajući se ovdje, da nikad nisam gajio neku veliku simpatiju prema jednom Valentinu. Vjerujem da nije moglo biti drugačije zato što je on bio jako ružan, s onim svojim masnim popršjem i kratkim nogama, i ja sam vjerovao da on šteti moju rasu.⁷⁶

U životu starog Zena pisanje i dalje ima važnu ulogu u životu. Sad se ne radi o prisilnim, nemarnim i izmišljenim nacrtima o snovima koje je pisao za doktora S., nego o vlastitoj želji da na papiru zabilježi sve čega se sjeća iz prethodnog perioda života, u vidu liječenja i "higijene":

Dakle, opisat ću sadašnjost i onaj dio prošlosti koji još uvijek nije prestao, ne da bih ga uskladištio u sjećanje nego da bih se sabrao. Ja se ne osjećam starim, ali osjećam da postajem zapušten. Ja živim s istom inercijom s kojom se umire. I želim se protresti, probuditi se. Zato, pisanje će za mene biti jedan način higijene kojoj ću pristupiti svaku večer, malo prije nego uzmem laksativ.⁷⁷

Prisjećajući se prethodnog perioda života, Zeno shvata sljedeće: *Međutim, postoji velika razlika između duševnog stanja u kojem sam nekad pisao o mom životu i ovog sadašnjeg.⁷⁸* To bi značilo da

---

74 Ivi., str. 259 - 260

75 Ivi., str. 274.

76 Ivi., str. 276.

77 Ivi., str. 438.

78 Ivi., str. 440.

je postao svjestan relativiteta realnosti, te da se uspio oporaviti od prethodnih dijagnoza. Oslobođen bojazni i žaljenja, samom sebi izgleda kao drugačiji čovjek, u odnosu na pedesetsedmogodišnjeg Zena: *Iznenadio sam se što sam sebe koji ovdje pišem zatekao mnogo drugačijim nego što sam se opisao godinama prije. Nedostaju mi ona budalasta žaljenja, ona strašne bojazni za budućnost.*⁷⁹ Sad kad je oporavljen, jedine tegobe mu predstavljaju neiscrpna želja za ženama i staračka inercija kojoj se odupire, često zaboravljajući da je star i da su njegovi vršnjaci, također, stari. Kako su njegovi romani prožeti uzorima ili ideologijom, u romanu *Starac Svevo* pokušava imitirati *Prousta*⁸⁰ kreirajući reminiscencije koje će u potpunosti predstaviti svaki događaj iz prošlosti. Proust je uspješan u svojoj nakani, pošto je predstavio svaki dio života probavši čajni kolačić. Svevu to nije u potpunosti pošlo za rukom, bilo zbog događaja koje je zaboravio i kojih se ne sjeća u cjelosti, bilo zbog njegove iskrivljene slike o prošlosti.

Kad je riječ o očinskoj figuri koja je pratila prethodna tri romana, može se reći da i u ovom ima bitnu ulogu. Zenova djeca su imala oca koji im je obezbijedio lagodan život, volio ih je na sebi svojstven način, ali ipak, njegov odnos sa sinom Alfijem je bio jako loš, iako je pokušao učiniti sve da sa sinom ima bolji odnos nego on sa starim Silvom. Razdor između Zena i Alfija je nastao kad je Zeno, u pokušaju da mu se dodvori, kupio jednu njegovu sliku koju je sam dovršio, budući da mu se nije sviđala. O tome govori na večeri s prijateljima i porodicom, nakon čega njegov odnos sa sinom zauvijek ostaje loš. Zeno je svjestan toga, a svjestan je i činjenice da njegova djeca ne bi plakala za njim da umre, tako da je mogao umrijeti mirno:

*Mogao sam krenuti prema smrti vrlo miran. Smrt je bila svačija avantura i bilo je potrebno da se čak i ja pomirim sa svojom. Sad imam dobre razloge da vjerujem da njene posljedice ne bi bile previše ozbiljne: Augusta bi me oplakivala u punoj ravnoteži, Antonia ne bi plakala uopće, a Alfio bi mogao činiti baš onako kako sam činio i ja ili posve drugačije, što bi za mene bilo jedno te isto.*⁸¹

Zenova kćerka Antonia se vraća u porodičnu kuću nakon smrti muža, a njeno prekomjerno i permanentno tugovanje prilično smeta Zenu, narušavajući mu mir u posljednjim godinama života. U porodici mu jedinu radost pružaju Augusta, koja ga i dalje beskrajno voli, Carlo, koji je jedina osoba s kojom je Zeno mogao biti iskren, te maleni Umbertino, Zenov unuk. Vrijeme je najviše provodio s dječakom, što je, na jedan način, ogledalo Zenovog djetinjstva i bezbrižnosti:

---

79 Ivi., str. 289.

80 Marcel Proust, francuski pisac, najpoznatiji po djelu: Proust, Marcel (2001), *U traženju izgubljena vremena*, ABC naklada, Zagreb.

81 Svevo, Italo (2010), op. cit., str. 328.

*I, uistinu, vjerujem da toliko volim Umbertina zato što je on još uvijek izvan dobi. Sad kad ima sedam i po godina, još uvijek nema nijedan od naših poroka. Ne voli i ne mrzi. Svakog dana sam mu nosio istu malu kutijicu slatkiša.*⁸²

Kako smo već naveli, u ovom romanu nema bolesti koje su nam poznate iz prethodnog romana, ali su tu, stoga, inercija koju Zenu nameću godine, starost kao životni period i muški klimakterij. S inercijom se pomirio, shvativši da tako mora biti, budući da je mladost prošla već odavno. Međutim, što se tiče starosti, nevoljno joj se priklonio i shvatio da je to sukcesivan niz životnih epoha:

*Zanimljivo! Osjećam se toliko mlad i toliko sam drugačiji od onog što sam bio u mladosti. Šta je ona prava, velika starost? Smršao sam i osjećam se, da budem iskren, bolje sad nego godinama unazad. Kad bih nastavio ovako, ko zna kakve stvari ću činiti s 80 godina.*⁸³

Godinama koje su ga spriječile da tijelo koristi kao sredstvo kojim će utoliti želju, Zeno prkosi pronalazeći ljubavnicu, koja je, da stvar bude još ironičnija, prodavačica cigareta. Iako je ona posljednja brana između njegovog staračkog života i smrti, ipak je ostavlja zbog svoje škrtosti, ali i zbog uviđanja u to da još uvijek može biti sa ženama, prkoseći prirodi:

*Ja sam uvijek bio vrlo smion. Isključivši operaciju, želio sam prevariti majku prirodu i učini da vjeruje da sam još uvijek sposoban za reprodukciju i našao sam si ljubavnicu. Ovo je bila najmirnija veza koju sam imao u životu. Činilo mi se da je pronalazak ljubavnice bila odluka ravna ulasku u apoteku. Još ja nisam bio toliko star. To je priča otprije tri godine, i, dakle, imao sam 67 godina: Još nisam bio starelja.*⁸⁴

Smatrajući impotenciju krajnjom i finalnom bolesti, Zeno na ovaj način sebi pronalazi lijek i higijenu. Osim toga, sebi prividno olakšava ovo stanje pridajući osobitu važnost pogledima, slučajnim susretima i dodirima, smatrajući da je to trik kojim može zavarati prirodu, a i svoje staračke godine. Također, dodatno olakšanje mu stvara činjenica drugi klijent njegove ljubavnice izgleda starije i tromije nego on, te da puši beznikotinske cigarete, misleći: *Kako sam bio muževan, ja, koji sam uvijek pokušavao da ne pušim, ali čak ni zbog kukavičluka nikad nisam pomislio na cigarete bez nikotina.*⁸⁵

---

82 Ivi., str. 346.

83 Ivi., str. 382.

84 Ivi., str. 405.

85 Ivi., str. 415.

Pored svega, logičnim slijedom dolazimo do fenomena koji se javio već u prvom romanu, pa se protegao sve do romana *Zenova svijet*: stari Zeno i dalje razmišlja o dekadentnom društvu koje ga okružuje, pitajući se kako će njegova služavka biti sretna s budućim mladoženjom, koji je apsolutno neinteligentan. Augusta, i dalje lišena svijesti za razmišljanje o globalnom poretku smatra da pamet nije potrebna za sreću. U ovakvo dekadentno društvo ubraja i sina, koji citira Marksove knjige koje nije ni pročitao, te koji ne želi nastaviti obrazovanje.

Naposlijetku, Zenov cilj u ovom romanu jeste sabranost. U ovom romanu dolazi do potpunog oporavka, čime se završava proces Zenovog liječenja od bolesti. Zeno sad shvata da svijet ne može i ne treba promatrati kroz prizmu apsolutnog, nego kroz prizmu relativnog, čime se svakome daje sloboda u individualnoj interpretaciji. Oslobođen je bolesti, lišen tjeskobe i osjećaja inferiornosti, shvatajući već u trećem romanu recipročni odnos između "bolesnih" i "zdravih", koji se javlja kao teorema u romanu *Zenova svijest*. Zeno shvata da je on zdrav, a da je dekadentno društvo koje mu je izazvalo tolike muke bolesno. Proces oporavka mu pruža, osim trgovine, i pisanje. Sjećajući se događaja iz života, uviđa da više nije isti Zeno koji je pisao dnevnik po nalogu doktora S. Osim toga, shvata da se promijenio njegov pogled na svijet, te da ga više ne muče stvari, ljudi i događaji koji su ga mučili dvadesetak godina prije. Svjestan da je evoluirao te da je on najjači izdanak svoje krvi, koji se sad nalazi u ravnoteži, uspijeva doći do sabranosti, tako da:

Njegov objektiv više nije da postane cjelovit, nego da se sabere, a sabranost se sastoji u pronalaženju nekih fragmenata protoka vremena i u njihovom međusobnom čitanju, kristalizirajući ih na stranici putem narativnog pisanja. Sa sabranošću i kristalizacijom se pronalazi red tamo gdje vlada neslaganje, daje se oblik onome što je jednolično i može se kreirati lična i objektivna koncepcija svijeta.⁸⁶

Period koji je protekao između stvaranja trećeg i četvrtog romana je osvijestio protagonistu da je nemoguće obuhvatiti i prikazati apsolutno tačnu istinu, tako da odlučuje prikazati prošlost preko događaja i situacija za koje vjeruje da ih se dobro sjeća. Spajajući prošlo i sadašnje vrijeme, povezujući događaje, te kristalizirajući ih na stranice svog dnevnika, stari Zeno shvata da njegov cilj nije da obuhvati svoju ličnost u potpunosti, nego da dođe do sabranosti i pronade harmoniju tamo gdje vlada nered. Kako smo već rekli, stari Zeno shvata da je moguće kreirati objektivnu percepciju života i svijeta, te shvata da realnost ne mora nužno biti apsolutna, nego da je relativna. Kako nam svojevrsni dnevnik starog Zena govori, on se sad nalazi u novom stanju u kojem ne važe zakoni koji su važili u njegovoj mladosti, te je prinuđen da se prilagodi starosti, približavajući se smrti koja ga

---

86 Mejdanija, Mirza (2013), op. cit., str. 160.

je oduvijek fascinirala. Pa ipak, proglašava se zdravim, smatrajući da je dovoljno samo živjeti da bi bio zdrav, da bi, na koncu, i preživio. Budući da je treći roman započeo početkom izbijanja Prvog svjetskog rata, četvrti roman piše nakon rata, smatrajući da se može osvrnuti na prošlost i prosuditi je objektivno. Budući da je budućnost odsutna i nepredvidiva, pisanjem u vremenu između prošlosti i budućnosti uspostavlja sabranost, smatrajući pisanje svojom ličnom vrlinom i higijenskom navikom. Iako pronalazi ljubavnice i uzima raznovrsne terapije koje mu prepisuje Carlo, sveprisutni *Eros*⁸⁷ mu izaziva tjeskobu, već poznatu iz mladosti, ali u ovom slučaju je ona izazvana povećanom željom, a smanjenom mogućnosti što se tiče odnosa sa ženama. Osim sabranosti, kristaliziranje događaja i vremena na stranice njegovog dnevnika mu pruža mogućnost da njegov život opstane i nakon smrti, budući da je zapisan i fiksiran na materijalni dokaz. I opet, književnost, u ovom slučaju predstavljena kao pisanje, biva shvaćena kao lijek i sredstvo za popravak apsolutnog nereda i farse koju nepopravljivo nameće tadašnje društvo, iako više nema krucijalnu važnost u životu, nego se shvata kao čisto zadovoljstvo.

Na koncu, što se tiče autobiografskih elemenata, možemo spomenuti svojevremene promjene u društvu i tehnologiji, napredak u liječenju i elemente stvarnog Svevovog života, kojih ovdje nema previše. Dakle, govorimo o starom Zenu, koji vjerovatno predstavlja ideje i misli starog Itala Sveva, koji, kako u romanu, tako i u životu, vrijeme rado provodi s unukom.

---

87 Grčki bog ljubavi i strasti, čiji je pandan u rimskoj mitologiji Kupidon.

4. USPOREDBA SVEVOVIH LIKOVA

Ono što prvenstveno povezuje ova četiri romana jeste književna figura: Svevov neprilagođeni junak prolazi kroz proces bolesti i oporavka, kroz proces fatalnosti i sigurnosti, te kroz proces pesimizma i optimizma. Njegov junak od bolesnog, pesimističnog i fatalnog stiže do zdravog, optimističnog, sabranog i sigurnog, što afirmira ideju o evoluciji ovog lika. Nadalje, u svakom romanu je prisutan protagonista, koji ima svog rivala, antiheroja, koji, također evoluira. Od oholog Macarija, preko nefiltriranog, ali bezopasnog Ballija, stižemo do umišljenog Guida koji je Zenu postao prislan prijatelj, a stari Zeno, na koncu, nema rivala, osim ljubavnika njegovih ljubavnica. Zatim, možemo govoriti o koincidenciji početnih slova ženskih protagonista, koje su u romanima koncipirane kao gral, predmet želje, potrage i afiniteta: Annetta, Angiolina, Ada, pa na koncu i Augusta, koja je prisilno postala Zenova supruga. Bitno je spomenuti da su Alfonso i Emilio, iako početni i srednji stepen evolucije Svevovog junaka, imali mogućnost da budu sa željenom ženom, dok Zeno, najrazvijeniji Svevov lik, životni put provodi sa ženom koju nije želio, ali koju je naučio voljeti. Kad govorimo o ljubavnim odnosima, razlika između veza naših junaka sa svojim voljenim ženama leži u tome što bi Alfonsova veza s Annettom njemu omogućila društveni uspon, budući da je Annetta pripadala porodici bogatih buržuja, a u Emilijevom i Zenovom slučaju nema takvih aluzija, budući da se Emilio zaljubljuje u pučansku, siromašnu djevojku, a Zeno je bio bogat i prije braka s Augustom. Principijelne ideje koje prate sve romane jesu bolest, koja prelazi u oporavak, te prezir prema dekadentnom društvu, koji polazi od tjeskobnog i strahovitog, a stiže do nehajnog i nadvladanog. Iako su Svevovi protagonisti izopćeni iz takvog društva, svaki od njih traži različito prihvatanje: Alfonso želi biti prihvaćen u banci, te se želi obogatiti, Emilio želi da ga prihvati društvo, a Zeno pokušava postići sklad prvobitno u porodici, pa zatim i u društvu. Posmatrajući globalno, možemo reći da kroz Svevove romane pratimo put od naturalizma do razuma. Također, ideja koja prati sve romane jeste smrt, aktualizirana putem samoubistva, pa tako u prvom romanu dolazi do samoubistva protagoniste, u drugom do samoubistva Emilijeve sestre, u trećem do samoubistva Zenovog rivala, što nas, na svojstven način vodi do ideje da Zeno lišen rivala postaje apsolutni junak svoje porodice, pa zatim i svog života. U četvrtom romanu autor ne prikazuje samoubistvo, ali prikazuje smrt Zenovog zeta, koji je umro prirodnim putem. Svaki protagonista Svevovih romana je intelektualac, dobro obrazovan, pismen, nadaren za pisanje, te je svjestan odvojenosti i izopćenosti vlastitog ja iz dekadentnog tršćanskog društva druge polovine 19. stoljeća. Ovakva naobrazba će njegove likove povezati još jednim fenomenom: pisanjem. U prvom romanu, Alfonso prisilino, bez osobite umjetničke želje, orijentisan prema filozofskim djelima, pokušava napisati roman s Annettom, koji nije ni završio. U drugom romanu, nešto strastveniji u pisanju,

Emilio nakon prvog romana koji ga je u Trstu neznatno proslavio kao pisca, pokušava napisati i drugi, inspirisan njegovim vlastitim životom, te u njega utjelovljuje svoj i Angiolinin lik. Na koncu, Zeno piše dnevnik po volji doktora S., koji bi mu trebao pomoći u liječenju psihoanalizom. Osim toga, hipotetički možemo reći da bi doktor S., osim već poznatih aluzija na psihoanalitičare Sigmunda Freuda i Wilhelma Stekela, mogao biti racionalni dio Zenove svijesti, te da veza između doktora i Zena može biti veza između bolesnog i zdravog Zena, istovremeno. Pisanje pronalazimo i u posljednjem romanu, u zapisima starog Zena koji pokušava doći do sabranosti higijenskim, reminiscenentnim zapisivanjem svega čega se sjeća iz svog života. Ideja koja, također, povezuje likove, jeste nedostatak očinske figure, što je vjerovatno uzrok za nesigurnost i bespomoćnost Svevovih junaka. Na koncu, svi romani sadrže autobiografske elemente.

Dakle, možemo zaključiti da je Svevovo romaneskno stvaranje prvobitno bazirano na naturalizmu, te da završava počivajući na sabranosti. Njegove književne figure su konstruisali razni uzori u francuskoj, engleskoj i ruskoj književnosti, a također i naučnici. Književnost koju kreira Svevo se shvata kao san u kojem su suprotstavljene realnost i pluralizam interpretacije svijeta sa strane njegovih junaka. Svevo na kraju shvata da je čovjek neizlječivo bolestan, a kroz njegove likove vidimo da je tragedija u ljudskom životu neizbježna: Alfonso i Emilio trpe ličnu tragediju, koja se očituje u Alfonsovom samoubistvu i Emilijevom stanju senilnosti koje se ne drugačije ne zna izboriti s "bolešću". S druge strane, Zeno je stigmata za univerzalnu nesreću i tragediju koje se ne mogu izbjeći budući da je čovjek oduzeo upravljačku ulogu prirodi. Svijet je kontaminiran i nepredvidiv, a Darwinov zakon vrijedi samo u životinjskom poretku, budući da u ljudskom opstaju samo najjači, ali i najgori primjeri vrste, koji nameću bolest potlačenima, a koji se pokušavaju oduprijeti kreirajući raznovrsna sredstva za odbranu od bolesti. Upravljanje svijetom je izvan naših mogućnosti, te mu se možemo ili prilagoditi ili potpuno nestati. Ovakav svijet je nemoguće opisati i definisati, i nemoguće ga je obuhvatiti teoretskim znanjem, dok je metafizičko poimanje nesigurno i nedostižno. Svevov krajnji lik, evoluirani stari Zeno je snažniji, superiorniji i uspijeva doći do sabranosti, shvatajući da se svijet ne može poimati na planu apsolutnog, nego da ga je neophodno interpretirati relativno. Alfonso ne mari za krucijalna životna pitanja i njihove posljedice, te gubi život, Emilio nastavlja živjeti jer, još uvijek, vjeruje u iluzije i poboljšanje, dok Zeno, konačno, shvata novu podjelu između "bolesnih" i "zdravih", a književnost mu služi isključivo kao subjektivno oruđe da bi došao do sabranosti i sa svojih stranica uklonio "bolesne", iako književnost ne može riješiti životne konflikte.

ZAKLJUČAK

Društvene promjene i marginalizacija intelektualca druge polovine 19. stoljeća su intelektualca dovele u nezavidan položaj otuđenosti i izopćenosti. Italo Svevo je, inspirisan tadašnjim stanjem, iskušavši deklasaciju na svojoj koži, kreirao lik neprilagođenog junaka, lišenog očinske figure, koji je kroz tadašnji koncept života intelektualca prošao proces od bolesti do zdravlja, od fatalnosti do sigurnosti, te od naturalizma do sabranosti. Budući da smo materijalnim dokazama potkrijepili ideju i hipotezu pretpostavljenu u uvodu, sad možemo pouzdano reći da je Svevov lik doživio evoluciju. U člancima i dodatnoj literaturi o kojoj se govori o ovoj tematici, pronalazimo slične ili identične zaključke, uz neznatne razlike u tumačenju ekstremnosti prikaza Svevovog junaka. Nadalje, govoreći na ovakav sistematski način o razvoju Svevovog lika, možemo, također, govoriti i o pragmatičnosti i iskoristivosti ovog rada, budući da je na našem jezičnom polju prilično nedovoljno radova koji govore o Svevu.

Na koncu, Italo Svevo se u svjetskoj književnosti posmatra kao klasik, prvenstveno zbog djela *Zenova svijest*, iako je početkom karijere nailazio na neodobravanje publike i slavu koju nije mogao dostići. Subjektivno je reći da je Svevo najbolji autor italijanskog dekadentizma, jer u tom slučaju odstupamo od neophodne relevantnosti i objektivnosti, ali možemo reći da je Svevo autor koji je figuru neprilagođenog junaka predstavio na jedan genijalan način, počevši od elemenata iz vlastitog života.

LITERATURA

Osnovni korpus:

Svevo, Italo (1989), *Una vita*, Bombiani, Milano.

Svevo, Italo (2013), *Senilità*, Arnoldo Mondadori, Milano.

Svevo, Italo (1982), *Zenova svijest*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb.

Svevo, Italo (2010), *I racconti*, Garzanti, Milano.

Literatura:

Benussi, Cristina (2007), *La forma delle forme*, Edizioni EUT, Trieste.

Borghello, Giampaolo (1977), *La coscienza borghese: saggio sulla narrativa di Svevo*, Roma: Savelli.

Feroni, Đulio (2005), *Istorija italijanske književnosti*, Filozofski fakultet Nikšić, Podgorica.

Joyce, James (1955), *Ulysses*, The Bodley Head, London.

Marx, Carl, Engels, Friedrich (1975), *Komunistički manifest*, August Cesarec, Zagreb.

Mejdanija, Mirza (2013), *Italo Svevo dal naturalismo all'invito al raccoglimento*, Anno VII., Numero 21., Mediterranea, Trieste.

Proust, Marcel (2001), *U traženju izgubljena vremena*, ABC naklada, Zagreb.

Sigmund, Freud (1984), *Uvod u psihoanalizu*, Matica srpska, Novi Sad.

Shmitz, Elio (1997), *Diario*, Sellerio editore, Palermo.

Svevo, Italo, (1987), *Profilo autobiografico*, in *Tutte le opere*, Giulio Einaudi editore, Torino.

Svevo Veneziani, Livia (1958), *Vita di mio marito*, Edizioni dello Zibaldone, Trieste.

Šopenhauer, Artur (1981), *Svet kao volja i predstava*, Grafos, Beograd.

Verlaine, Paul (1968), *Jadis et naguère*, Paris: Le Livre de poche.

Internet izvori:

Brombert, Beth Archer (2002), *Review: 'Emilio's Carnival' by Italo Svevo*, Virginia Quarterly Review, Vol 78, Issue 2, dostupno na Ebsco bazi:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=19&sid=a0f4e81b-9297-4b62-b6a4-f2458b0760d1%40sdc-v-sessmgr03>, sajt posjećen 10. 2. 2020.

Castelan, Ivan Carlos (2015), *Ambiguidade e ironia na narrativa do romance a consciencia de Zeno, de Italo Svevo*, Revista UNIFAMMA, Vol. 14, Issue 1, dostupno na Ebsco bazi:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=12&sid=a0f4e81b-9297-4b62-b6a4-f2458b0760d1%40sdc-v-sessmgr03>, sajt posjećen: 15. 2. 2020.

Darwin, Charles Robert (1946), *The origin of species*, Appleton and Company, New York, dostupno na:

http://darwin-online.org.uk/converted/pdf/1861_OriginNY_F382.pdf, sajt posjećen 20. 3. 2020.

Decadentismo, dostupno na Enciclopedia Treccani:

http://www.treccani.it/enciclopedia/decadentismo_%28Enciclopedia-del-Novecento%29/,

sajt posjećen: 20. 1. 2020.

Mejdanija, Mirza (2015), *Italo Svevo i psihoanaliza*, Pregledni naučni članak, Filozofski fakultet u Sarajevu, dostupno na Ebsco bazi:

<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=fd11fea2-a8ae-40c8-9616-1aaa2afac9bc%40pdc-v-sessmgr01>, sajt posjećen 31. 1. 2020.

Italo Svevo – vita, dostupno na Museo Sveviano:

<http://www.museosveviano.it/ar/italo-svevo-la-vita/>, sajt posjećen 5. 2. 2020.

Vita e opere di Italo Svevo, riassunto, dostupno na Studenti.it:

<https://doc.studenti.it/riassunto/letteratura/vita-opere-italo-svevo.html>, sajt posjećen 20. 1. 2020.

Stekel, Wilhelm (1999), *Psychoanalysis and Suggestion Therapy*, 11 New Fetter Lane, London, dostupno na:

https://books.google.ba/books/about/Psychoanalysis_and_Suggestion_Therapy.html?id=9DEmHMVmvL8C&printsec=frontcover&source=kp_read_button&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, sajt posjećen: 18. 2. 2020.

Svevo, Italo (2002), *Commedie*, dostupno na:

https://www.liberliber.it/mediateca/libri/s/svevo/commedie/pdf/commed_p.pdf, sajt posjećen 4. 4. 2020.

SADRŽAJ

Sažetak.....	2
Uvod.....	3
1. Dekadentizam.....	5
2. Italo Svevo.....	7
3. Italo Svevo i njegova književna figura.....	8
3. 1. Alfonso Nitti.....	10
3. 2. Emilio Brentani.....	17
3. 3. Zeno Cosini.....	23
3. 4. Stari Zeno Cosini.....	30
4. Usporedba Svevovih likova.....	36
Zaključak.....	38
Literatura.....	39